БАЦЬКАЎШЧЫНА

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "BACKAUSCYNA" ("FATHERLAND")
Responsible Publisher: Wladimir BORTNIK
Druck: „LOGOS", Buchdruckerei u. Verlag, G.m.b.H.
München 8, Rosenheimerstr. 46 a.
Post Adress: "Backauscyna", München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III
Die Administration der Weißruthenischen Zeitung „BACKAUSCYNA"
München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 50 Н. ФЭН.

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND" | LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE"

№ 12-13 (143-144) — Серада 25 сакавіка 1953 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 7

25-га Сакавіка на фоне гістарычным

На расьсьвеце 25 сакавіка 19[illegible] году на вуліцах гораду Менску газэтчыкі, перакрыкваючы адзін аднаго, абвяшчалі сэнсацыйную вестку, а публіка рвала з іх рук газэты з буйнымі загалоўкамі, у якіх паведамлялася, што Беларусь абвешчана **Незалежнай і Сувэрэннай Рэспублікай.**

Але дзе-ня-дзе на сьценах будынкаў разьвешваліся вялізэзныя афішы ў беларускай, расейскай і жыдоўскай мовах, каля якіх гурбамі зьбіраліся людзі, чытаючы, што **ў гэтую ноч Беларускі Народ скінуў з роднага краю апошняе ярмо дзяржаўнае залежнасьці, якое было накінута расейскімі царамі на яго вольны і незалежны калісь край.**

У гэтай гістарычнай грамаце абвяшчалася воля ўсім народам Беларусі, сьвабода слова, сумленьня, недатыкальнасьці памешканьня, работніку васьмігадзінны дзень працы, селяніну — зямля, права на ўдзел усіх грамадзян у ўладзе...

Адчулася атмасфэра, што ў жыцьці Беларускага Народу адчыняецца новая гістарычная эра, што зьдзейсьніваюцца ягоныя стагодзьнія лятуценьні-сны. Распачалася крышталізацыя сацыяльна-палітычных сілаў: стварыліся два непрымірыма-варожыя фронты. З аднаго боку — Беларусы пад сваімі бел-чырвона-белымі сьцягамі, абвяшчаючы свае сьвятыя правы на самастойнае жыцьцё ў родным краі, на другім — рознакалёрная рэакцыя, для якой незалежнасьць Беларусі азначала канец ейнага панаваньня, канец бескантрольнай і лёгкай нажывы.

Беларусы прайгралі. Па целе Беларусі прайшоў бязьлітасны нож. Народу не сказалі маўчаць... Непакорным зразалі галовы.

Але прайшло роўна 35 год, і на працягу гэтага часу дзень абвешчаньня незалежнасьці Беларусі ўвайшоў у традыцыю ягонага нацыянальнага сьвята. Народ захаваў у сабе моцную веру, што сьвятыя яго ідэялы 25 Сакавіка ў недалёкай будучыні зьдзейсьняцца.

Каб належна ацаніць падзеі, якія адбываліся на Беларусі ў 1917—1920 гадох, мусім перадусім заглянуць у той адрэзак часу, які нас ад гэтых падзеяў аддзяляў і які стварыў да гэтага пэўныя абставіны, зь якімі беларускаму вызвольнаму руху потым прышлося лічыцца.

Толькі такім чынам мы зможам належна зразумець, чаму Беларусам у 1918 годзе не ўдалося зрэалізаваць сваіх ідэялаў і чаму гэта ўсё сталася так, а ня йначай. З другога боку гэта нам дасьць магчымасьць уявіць сабе з большай яснасьцю, якое значэньне меў і мае Акт 25 Сакавіка, якую ён за сабой [illegible] сацыяльна-палітычную сілу ў нашым вызвольным руху наагул.

ПЭРЫЯД БЕЗЬДЗЯРЖАЎНАСЬЦІ

Адной з аснаўных прычынаў, стварыўшых так спэцыфічна цяжкія абставіны для рэстаўрацыі беларускай дзяржаўнасьці ў 1918 годзе, быў на чарговы [illegible] нашай гісторыі, што пачынаецца ад 1793 году да часу рэвалюцыі, [illegible] 125-гадовы пэрыяд нашае безьдзяржаўнасьці, у якім былі дашчэнту зьнішчаныя й стоптаныя ўсякія праявы беларускага нацыянальнага жыцьця.

Праўда, і да 1793 году сытуацыя Беларусаў ня была асабліва бліскучай. Каля сотні гадоў перад гэтым Беларусам у складзе Рэчыпаспалітай, як яе фэдэратыўнай часткі, [illegible] змаганьне з Варшавай [illegible] сваю незалежнасьць, але як-бы там ня было, усё-ж такі Беларусы ў фэдэрацыі з Польшчай [illegible] сабе [illegible] беларускае войска, беларускія грошы, заканадаўчыя органы, [illegible] беларуская царква, школа [illegible] амаль усе атрыбуты [illegible] дзяржаўнай суверэннасьці засталіся ў руках беларускага народу. Дзеля гэтага [illegible] пэрыяд [illegible] не можа быць [illegible], як пэрыяд нашае безьдзяржаўнасьці.

[illegible] гэтага [illegible] да канца XVIII стагодзьдзя. Палякі [illegible] ў Беларусі [illegible] гаспадарскія й культурныя пазыцыі, але няма сумніву, што калі-б Беларусь не апынулася ў складзе маскоўскай імпэрыі, Беларусы былі-б з польскімі ўплывамі справіліся так, як яны ня раз зь імі спраўляліся на працягу сваёй гісторыі. Польшча сваёй неразумнай палітыкай толькі аслабіла дзяржаўна-гаспадарскі і палітычны патэнцыял Беларусі, але яна не змагла зруйнаваць ягоных асноваў. Смяротны-ж удар беларускай дзяржаўнасьці быў нанесены Масквой у 1793 годзе, калі амаль уся тэрыторыя Беларусі была ўлучана ў склад расейскай імпэрыі.

У першых днях было адразу зьліквідавана Масквой беларускае войска, беларускія грошы, заканадаўчыя органы. Распачалася адразу дэпартацыя беларускай інтэлігенцыі, ліквідацыя спачатку вышэйшых навуковых і навучальных установаў, а потым і школьніцтва наагул. У 1839 годзе разганяецца брутальна беларуская нацыянальная царква, забараняецца ў сьвятынях ужываньне беларускае мовы, а ў 1867 годзе забараняецца ўжо ўсялякі друк у беларускай мове, навет друк рэлігійнай літаратуры пабеларуску. Урады, установы, школьніцтва, наагул усе кіраўнічыя функцыі грамадзка-палітычнага й культурнага жыцьця ў Беларусі абсаджаваюцца Расейцамі. Распачалася сыстэматычная і ўпартая русыфікацыя Беларусі.

Руйнуецца беларуская гаспадарка, селянін заганяецца ў цяжкі прыгон — паншчыну. За поўстагодзьдзя часу палітычнага, гаспадарскага й культурнага тэрору расейскі ўрад давёў беларускі народ да такога стану, што ня існавала ўжо ніводнага ні культурнага, ні эканамічнага, ні палітычнага нацыянальнага беларускага асяродзьдзя.

Прадстаўнікі расейскай афіцыяльнай навукі даходзяць да гэткай нягоднасьці, што ўжо другому пакаленьню Беларусаў адважваюцца чаўпсьці ў сваіх пісаньнях, што беларускай дзяржавы наагул ніколі ня было і што беларуская культура і мова, якая ня так даўно для іх, Расейцаў, была першай крыніцай прыпачапленьня цывілізацыі, абвяшчаецца мужыцкай, хамскай, «простай». Перад беларускай моладзьдзю ў расейскіх школах зацягваецца чорная заслона, адгараджваючы ад ейных вачэй усё нашае слаўнае мінулае.

За гэтай заслонай нікне навет сама назва народу: нашая нацыянальная назва ўдзельных беларускіх княстваў — Крывічы і потым такая-ж назва пэрыяду задзіночанай беларускай дзяржавы Вялікага Княства Літоўскага — Ліцьвіны. Першая назва зусім вычыркваецца з расейскай тэрміналёгіі ў дачыненьні да нашага народу й краю, а другая перакідаецца на невялічкі народ Вялікага Літоўскага Княства, які дагэтуль Ліцьвінамі ніколі не называўся, носячы назву Жмудзінаў. Нам-жа накідаецца новая назва Беларусаў дзеля лягчэйшай русыфікацыі беларускага народу й дзеля адарваньня яго ад нашай слаўнай і багатай традыцыі Вялікага Княства Літоўскага. Увесь творчы культурна-нацыянальні працэс беларускага народу спыняецца ў корані. Край спавіваецца коўдрай маны, што раз то больш гусьцеючага туману непрасьветнай цемры.

Акупант ужо быў пераканаваны, што народ беларускі, як нацыя, памёр. А каб ня стала цуду ўваскрашэньня яго, усе памятнікі ягонай славы прысабечваліся акупантам, а калі гэтага было зрабіць немагчыма, раздаваліся на права і й на лева менш небясьпечным суседзям, а часам нат і проста нішчыліся.

НАЦЫЯНАЛЬНАЕ АДРАДЖЭНЬНЕ

Пад самы канец XIX стагодзьдзя пачалі аднак то там, то гэнам, быццам духі з таго сьвету, адгукацца адзінэчныя галасы, прыпамінаючы народу, хто ён, што ён, чым ён быў і чым стаўся. Гэта былі нашыя прарокі — будзіцелі — часты. Пачала таёмна зьяўляцца беларуская літаратура, арганізаваліся невялічкія гурткі сярод перадавой моладзі.

У 1905 годзе напалоханая царская ўлада магчымасьцю страты свайго трону пайшла на некаторыя ўступкі і Беларусам ды зьняла забарону беларускага друку. У 1906 годзе паказалася ў сьвет першая беларуская газэта «Наша Доля», а пасьля яе забароны на шостым нумары, зь якіх пяць было сканфіскаваных, пачала выходзіць больш даўгавечная «Наша Ніва». Была гэта адзіная тыднёвая газэта на ўсю Беларусь. Сіла яе, аднак, была казачнай. За 9 гадоў свайго існаваньня яна нарадзіла і дала нам такіх магутных волатаў слова, як Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Ядвігіна Ш., Цётку і шмат іншых, праклала сабе дарогу да замкнутых ад сьвету сялянскіх хатаў. Але яе так кароткі век, да таго ў так суровых цэнзурных умовах, ня мог, зразумела, настолькі праясьніць вачэй усяго беларускага народу, які быў так моцна затуманены ўпартай стагодняй працай акупантаў.

(Заканчэньне на 2 балоне)

«25 САКАВІК»
Сымбалічны рысунак ведамага беларускага мастака Міхала Наўмовіча

Зварот Прэзыдэнта БНР

ДАРАГІЯ СУРОДЗІЧЫ!

Мінула трыццаць пяць год ад тае вялікае гістарычнае хвіліны, калі Беларускі Народ, вуснамі сваіх паўнамоцных прадстаўнікоў, абвесьціў 25 сакавіка 1918 году вольнасьць і незалежнасьць свае Бацькаўшчыны. На першы пагляд, здавалася-б, гэта зусім звычайнае зьявішча, як стварэньне многамільённым народам праўных асноваў свае суверэннасьці, у ўмовах папярэдняга й тагачаснага жыцьця й палажэньня Беларускага Народу, набірае асаблівага й выключнага значэньня, зьяўляецца актам ня толькі вялікае гістарычнае вагі, алей найбольш вымоўным паказьнікам народнай жывучасьці, ягонага нязломнага гарту й зялезнай волі да жыцьця.

Нацыянальна абязьлічаны, прыгнечаны сацыяльна і абяспраўлены палітычна жорсткім акупантам, ды пакінуты сваімі, на той час вядучымі, сацыяльнымі й культурнымі слаямі, Беларускі Народ у пачатках нацыянальнага адраджэньня ўсіх паняволеных народаў Эўропы ў пэрыяд Вясны Народаў, што завітала ў палавіне XIX стагодзьдзя, таксама прабудзіўся да творчага нацыянальнага жыцьця. Будучы загнаным, цёмным і несьвядомым, вошчупкам шукаць пачаў правільных шляхоў, што маглі-б яго вывесьці на шырокія прасторы сьветлага й вольнага жыцьця. І гэтыя шляхі ён знайшоў! Калі перагарнуць балоны гісторыі нашага нацыянальнага адраджэньня і ўглыбіцца ў іхны сэнс, дык дзіву прыходзіцца давацца, зь якім моцным імкненьнем і бясприкладнай упартасьцю змагаўся Беларускі Народ за сваю чалавечую й нацыянальную годнасьць, народ, ад якога адабралі чужынцы ўсё найдаражэйшае: ягоную Бацькаўшчыну, ягоную слаўную гістарычную мінуўшчыну, навет ягонае собскае нацыянальнае імя.

Гістарычныя абставіны так нешчасьліва зложыліся, што, спасярод многіх паняволеных народаў царскай Расеі, Беларускі Народ, хоць вялікі па сваей колькасьці і багаты сваей мінуўшчынай, падзяліў трагічны лёс якраз тых народаў, для якіх маскоўская няволя была найцяжэйшая, нацыянальнае й сацыяльнае палажэньне якіх было найбольш жорстакае, а будучыня якіх, здавалася, была ўжо назаўсёды страчаная. Але, калі іншыя паняволеныя народы, якіх лёс значна менеей пакрыўдзіў, увайшлі ў XIX стагодзьдзі ў працэс свайго нацыянальнага адраджэньня, дык і Беларускі Народ, хоць мо' трохі й пазьней за іх, таксама перажыў сваю Вясну ў ейным поўным блеску. А калі пад магутным ударам хвалі вызвольных змаганьняў развалілася ў 1917 годзе расейская турма народаў, а ейныя вязьні — паняволеныя ёю народы пачалі будаваць собскія незалежныя дзяржавы, дык і Беларускі Народ быў разам зь імі. Ён патрапіў ня толькі афіцыяльна заявіць аб сваей нязломнай волі да незалежнага нацыянальнага й палітычнага жыцьця, ня толькі собскімі высілкамі стварыў сваю незалежную сувэрэнную дзяржаву — Беларускую Народную Рэспубліку, але патрапіў ня менш ахвярна й годна яе бараніць.

Усё гэта сьветчыць аб вялікай жыцьцёвай, маральнай і ідэйнай сіле Беларускага Народу, аб ягоных творчых здольнасьцях і аб ягонай поўнавартасьці, як апрычонага народу.

Гэтая сіла й паўнавартасьць нашага Народу ў няменшай ступені выявілася і ў наступнай фазе ягонай няволі, шмат яшчэ цяжэйшай і жахлівейшай, падобнай якой ня ведае яшчэ гісторыя ўсіх народаў і часоў. Калі пад ударам пераважаючае фізычнае сілы таго-ж самага ворага, які гэтым разам надзеў чырвоную маску, нашая Бацькаўшчына сталася ўзноў паняволенай, дык Беларускі Народ выказаў столькі гэройства, ахвярнасьці й станоўчасьці ў сваім змаганьні, столькі вытрываласьці й непахіснасьці ў няшчасьці й муках, столькі нязломнай веры ў лепшую будучыню, што стаўся ўзапраўды непераможным. Крывавая расправа чырвонае Масквы, масавыя арышты й высылкі, калгасны прыгон і галоднае існаваньне, вандальскае нішчэньне ягоных нацыянальных і культурных здабыткаў, напасьледак прымусовая русыфікацыя маглі штучна паўстрымаць нармальнае ягонае разьвіцьцё, але не змаглі зьнішчыць у ім імкненьняў да волі й паўніні людзкага жыцьця. Усе тыя злачынствы, што былі ўчыненыя над нашым Народам і чыняцца сяньня, змаглі цяжка й крывава яго раніць, але ня ў сілах яго забіць, як апрычонага, творчага й паўнавартаснага Народу.

Гэта далейшае, але як-жа вымоўнае й паказальнае пацьверджаньне, што ніякая фізычная сіла, ніякая няволя й тэрор ня здольныя забіць у Беларускім Народзе ягоных імкненьняў да вызваленьня і ня ў стане вырваць з ягонае душы вялікіх нацыянальных і людзкіх ідэялаў!

Таму ў дзень трыццаць пятае гадавіны нашае першае вялікае перамогі й нацыянальнага трыумфу я заклікаю Вас, дарагія Суродзічы, узброіцца непахіснай верай, што і дзень нашай другой, канчальнай перамогі й слаўнага трыумфу нашай нацыянальна-вызвольнай ідэі ўжо недалекі!

Я заклікаю Вас, расьсееных па розных краінах і шляхох нашага выгнаньня, да згоды й братэрства, бо ўсе мы аднолькавыя браты і сёстры, усе мы дзеці аднэй Маці-Беларусі! Усе нашыя сілы, магчымасьці й здольнасьці аддайма на службу нашай вызвольнай ідэі, запісанай у Вялікім Акце 25 Сакавіка!

Я заклікаю Вас мабілізаваць і гартаваць свае сілы на апошняе вялікае змаганьне, каб, за прыкладам найлепшых сыноў Беларусі, што зложылі жыцьцё сваё за вольнасьць і незалежнасьць, за прыкладам тых, што й сяньня ахвярна змагаюцца на паняволенай Бацькаўшчыне, годна выпаўніць наш сьвяты абавязак у тую гістарычную хвіліну, калі Бацькаўшчына нас пакліча!

25 сакавіка 1953 году.

Мікалай Абрамчык

25-га Сакавіка на фоне гістарычным

(Працяг)

ВАЙНА 1914 ГОДУ

З выбухам вайны умовы нацыянальнай культурна-асьветнай працы Беларусаў яшчэ больш пагоршыліся. Царскі ўрад, непадгатаваны да вайны, схапіўшыся за свае старыя мэтады ваеннае тактыкі «закідваць ворага шапкамі», запрудзіў Беларусь мільённымі полчышчамі. У кажнай хаце беларускага селяніна нельга было павярнуцца ад салдачч‍ыны, а ў гарадох і мястэчках ад афіцарні. Расейская мова, гармонік перавярнулі Беларусь у салдацкую карчму. Дэмаралізуецца, русыфікуецца беларуская моладзь...

Уся Беларусь рэжыцца акопамі, а перад адступленьнем беларускае насельніцтва сілай выганяецца ў «бежанцы» Каля трох мільёнаў Беларусаў доўгімі абозамі расьцягнуліся аж да Адэсы, Сібіры, Архангельску. У 1915 годзе спыняецца й выхад «Нашае Нівы».

Невялічкія кадры беларускае інтэлігенцыі расьцярушваюцца ў расейскім войску. Адзіны толькі беларускі асяродак — «Беларускі Камітэт пацярпеўшым ад вайны» захоўваецца неяк у Менску і некалькі «бежанскіх» паходных камітэтаў — у будках на вазох на Украіне й Расеі.

Вось у кароткіх рысах абставіны, у якіх Беларусь знаходзілася напярэдадні рэвалюцыі.

РЭВАЛЮЦЫЯ 1917 ГОДУ

У лютым месяцы 1917 году пад націскам нутраных сілаў агульнанароднага гневу паляцеў уверх дном царскі трон і пачала развальвацца штучна зьлепленая з розных народаў царская расейская імпэрыя. На яе акраінах пачалі аджываць маладыя храсткі прыродных арганізмаў калісь падбітых і зруйнаваных Масквой дзяржаваў і народаў. Заварушыліся ўсе падняволеныя народы, закіпела праца дзяржаўнага будаўніцтва маладых рэспублік.

Заварушыліся й Беларусы. З усіх канцоў расейскай імпэрыі сьпяшаюцца яны дастацца на Беларусь. Менскі Камітэт помачы пацярпеўшым ад вайны пераарганізоўваецца ў Беларускі Нацыянальны Камітэт і прыступае да арганізацыйнай палітычнай працы. Нацыянальны Камітэт пасылае ў сакавіку месяцы 1917 году дэлегацыю ў Петраград, дамагаючыся краёвай аўтаноміі для Беларусі. Але новы ўладар Расеі Керэнскі беларускую дэлегацыю адмовіўся навет прыняць.

У ліпені месяцы Нацыянальны Камітэт, увайшоўшы ў кантакт з радам паўстаўшых стыхійна іншых беларускіх камітэтаў і арганізацыяў, склікае зьезд іхных прадстаўнікоў. На месцы Нацыянальнага Камітэту паўстае Беларуская Цэнтральная Рада, якая выносіць рэзалюцыю аб патрэбе нацыянальна-дзяржаўнай арганізацыі.

Сярод беларускіх вайскавікоў на фронце і ў тыле распачаўся таксама ажыўлены рух. Адбыліся зьезды ў Менску, Рызе, Кіяве, Адэсе і, ня гледзячы на забарону Керэнскага, прыступаюць да фармаваньня асобных беларускіх вайсковых адзінак. Паўстае цэнтраля — Беларуская Вайсковая Рада, якая потым зьліваецца з Цэнтральнай Беларускай Радай (цывільнай) у вадну арганізацыю пад назвай **Вялікай Беларускай Рады.**

ПЕРШЫ ЎСЕБЕЛАРУСКІ КАНГРЭС

Перад Вялікай Беларускай Радай паўстала столькі пытаньняў вялікай гістарычнай вагі, што для разьвязаньня іх кіраўнікі Рады пастанавілі склікаць Усебеларускі Кангрэс, каб такім чынам праверыць волю й сілу беларускага народу па ягонай 125-гадовай няволі. Найвялікшы беларускі паэта заклікаў у той час беларускі народ у сваім глыбака натхнёным вершы:

«На сход, на ўсенародны бурны сход,
Ідзі пакрыўджаны, аграблены народ!»

У пяршыню пасьля звыш стогадовай няволі па ўсей Беларусі распачаліся выбраы дэпутатаў на Першы Ўсебеларускі Кангрэс. У пачатку сьнежаня 1917 году ў Менск прыбыло з усіх кутлоў Беларусі 1872 дэлегатаў. На колькі сур'ёзна й паважна адбываліся выбары, відаць хоць-бы з таго, што з 1872 дэлегатаў было з правам пастанаўляючага голасу 1167 і 705 з правам дарадчага голасу.

5 сьнежаня (па новаму стылю 18) 1917 году распачаўся гістарычны Ўсебеларускі Кангрэс, які цягнуўся два тыдні, аж пакуль на зьезд не напалі ўзброеныя сілы бальшавіцкіх «сібірскіх стралкоў» і не разагналі яго збройнай сілай. Кангрэс аднак пасьпеў амаль поўнасьцю закончыць праграму сваей працы. Было прынята рад рэзалюцыяў па ўсіх прынцыповых пытаньнях сацыяльнага, эканамічнага й палітычнага характару. Апошняй зь іх была прынятая рэзалюцыя **аб утварэньні зь Беларусі самастойнай дэмакратычнай рэспублікі.** Заставалася толькі выбраць кіраўнічыя органы.

Дэлегаты Кангрэсу, ня маючы ў сваім распараджэньні дастаткова вайсковае сілы, каб адбіць гарадзкі тэатр у Менску, захоплены сібірскімі стралкамі, у якім адбываўся Кангрэс, 18 (31 па новаму стылю) сьнежаня сабраліся ў чыгуначным дэпо і аднагалосна выбіраюць Раду Кангрэсу вярхоўным заканадаўчым органам Беларусі, перадаючы ей свае неабмежаваныя паўнамоцтвы аж да скліканьня Устаноўчага Сойму Беларусі. Рада Зьезду выбірае із свайго складу Выканаўчы Камітэт. Такім чынам у Беларусі з волі беларускага народу законным правам пры захаваньні ўсіх дэмакратычных прынцыпаў паўстала ўлада, арганізацыйная структура якой выглядала гэтак:

Рада Кангрэсу (перайменаваная потым на Раду Беларускай Народнай Рэспублікі) мела прэрэгатывы тымчасовага парляманту. Старшыня Рады — прэрэгатывы прэзыдэнта рэспублікі. Выканаўчы Камітэт Рады — прэрэгатывы рады міністраў. На правінцыі пачалі арганізавацца адпаведныя выканаўчыя органы, падлягаючыя кіраўніцтву й кантролі Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту (Радзе Міністраў). Вялікую ролю ў арганізацыі мясцовых органаў улады адыгрывалі дэлегаты Кангрэсу, якія разьехаўшыся, з энтузіязмам узяліся за працу.

Паштовая марка Беларускай Народнай Рэспублікі зь ліста, адрысаванага зь Беларусі ў Латвію, адштампляваная беларускай поштай 10 красавіка 1920 году.

На другім баку канвэрту штэмпаль Рыгі з датай 17 красавіка 1920 году.

На штэмплі на марцы даецца расчытаць:

«Паштовая кантора Б.Н.Р.» і дату — «10. 4. 1920».

Словы: «Асобны Атрад» — назва аднэй із вайсковых фармацыяў Б.Н.Р.

ЗБРОЙНАЕ ЗМАГАНЬНЕ

Рада Кангрэсу й Выканаўчы Камітэт, застаўшыся ў Менску, апынуліся ў вельмі цяжкіх абставінах.

Як у Менску, гэтак і на правінцыі ішло змаганьне беларускіх вайсковых аддзелаў з рознымі чужацкімі фармацыямі. Апрача расейскіх войскаў, у Беларусі знаходзіўся яшчэ польскі корпус Доўбар-Мусьніцкага, які, сфармаваўшыся на Беларусі яшчэ з дазволу Керэнскага, цяпер, прабіваючыся ў Польшчу да арміі Пілсудзкага, таксама паставіўся варожа да беларускага ўраду. Беларускаму ўраду даводзілася змагацца на ўсе бакі. Найлепшая беларуская вайсковая адзінка — Беларускі Корпус, сярод ахвіцэраў якога быў і Якуб Колас, прабіраючыся з паўдня праз Румынію, на Беларусь не дайшоў. Румынскі ўрад яго разаружыў і ўсю ягоную маемасьць сканфіскаваў.

Змаганьне Беларусаў у краі было цяжкім. Разнаякая рэакцыя вяла шалёную кампанію супраць беларускага ўраду. Выкарыстоўваліся старыя сьлягаы аб беднасьці і ўбогасьці Беларусі, што беларуская дзяржава будзе «бяз солі», «бяз газы» ды чаўпліся беларускім сялянам розныя іншыя недарэчнасьці, каб у іх адбіць ахвоту ў падтрымцы Беларускае Рады.

19 лютага 1918 году Менск быў ачышчаны ад чужацкіх войскаў. Над усім Менскам залунаў беларускі бел-чырвона-белы сьцяг з Пагоняй. Рада Кангрэсу ўсталявалася ў юбілейным доме пры Захараўскай вуліцы і 21 лютага на супольным паседжаньні Рады з Выканаўчым Камітэтам было пастаноўлена рэарганізаваць урад. Быў сфармаваны Народны Сакратарыят. Жыдоўская нацыянальная меншыня і расейская сацыял-дэмакратычная партыя, пабачыўшы цяпер сілу Беларускае Рады, пастанавілі ўвайсьці таксама ў склад беларускага ўраду.

Урад Беларусі — Народны Сакратарыят сфармаваўся ў наступным складзе.

Старшыня ўраду — **Я. Варонка,** нутраныя справы — **Макрэяў,** асьветы — **А. Смоліч,** юстыцыі — **Бялевіч,** народнай гаспадаркі — **Серада,** шляхоў — **Рэдзька,** фінансаў — **Белкінд,** сацыяльнай апекі — **Бадунова,** расейскай нацыянальнай меншыні — **Злобін,** пошты й тэлеграфу — **Карач,** вайсковых справаў — **К. Езавітаў,** дзяржаўнага кантролю — **П. Крэчэўскі,** дзяржаўны сакратар — **Л. Заяц.**

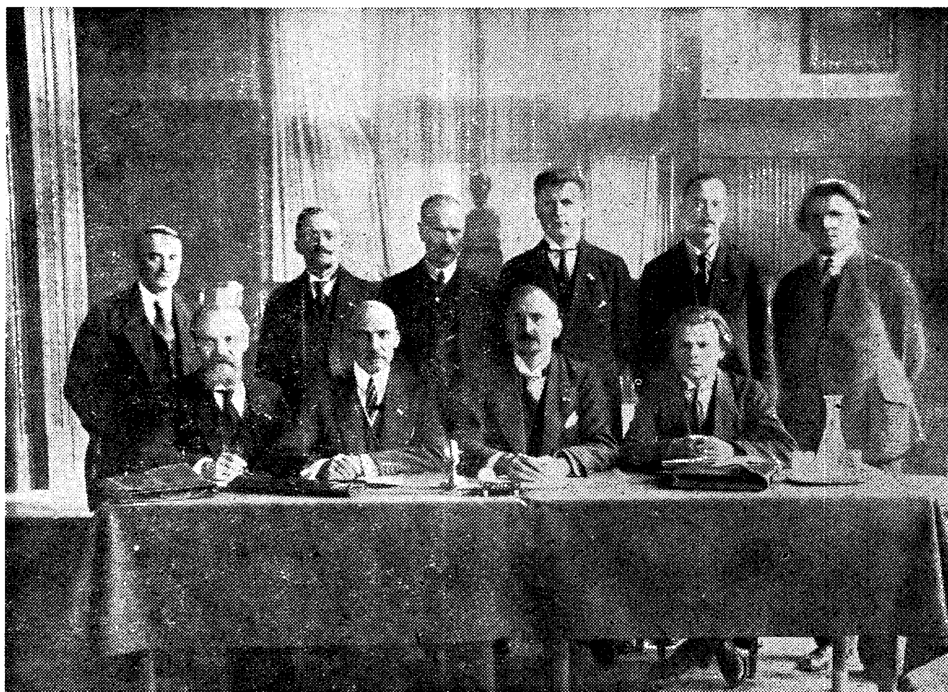
Таго-ж самага дня, 21 лютага 1918 году, была апублікаваная Перашая Ўстаноўчая Грамата да народу Беларусі наступнага **зьместу.**

НЯМЕЦКАЯ АКУПАЦЫЯ

Усьлед на зьмену аднаго акупанта не замарудзіў зьявіцца другі. Немцы, захапіўшы Беларусь аж па Бярэзіну, аднесьліся да ўраду маладой беларускай рэспублікі варожа. Бэрлін хацеў бачыць на чале беларускай дзяржавы манарха, як гэта Немцам удалося зрабіць зь Летувай, якая акцэптавала сваім каралём прускага прынца. У Беларусі на штось падобнае не адказвалі ані настроі насельніцтва, ані дэмакратычны склад ураду. Уступіўшы таму ў Менск, Немцы сарвалі беларускі сьцяг з будынку беларускага ўраду і павесілі нямецкі, сканфіскавалі дзяржаўную касу і разьвязалі беларускія вайсковыя фармацыі. Ураду-ж самога хоць і не разагналі, але вельмі перашкаджалі яму ў зносінах зь мясцовымі правінцыянальнымі органамі.

Беларускі ўрад, пасылаючы ў Бэрлін пратэст за пратэстам, адначасна прадаўжае сваю арганізацыйную працу нелегальна. Беларускія вайскавікі на чале з Захаркам і Езавітавам арганізуюць патаемна вайсковыя адзінкі. Далей у бе-

(Заканчэньне на 7 балоне)

Група ўдзельнікаў Беларускай Нацыянальна-Палітычнай Канфэрэнцыі Прадстаўнікоў Прэзыдыюму Рады БНР і Беларускіх Палітычных Арганізацыяў, якая адбылася 25-28 верасьня 1921 году ў Празе Чэскай, на якой было сьцьверджана, што адзіным заканадаўчым органам Беларусі зьяўляецца Рада БНР, якая мае пераймальнасьць улады ад Беларускага Кангрэсу 1917 году. На фото першым зьлева на права сядзіць Прэзыдэнт П. Крэчэўскі, а другім Прэзыдэнт В. Захарка.

ПЕРШАЯ ЎСТАНОЎЧАЯ ГРАМАТА

Родная старонка наша апынулася ў новым цяжкім стане.

Дзе цяпер улада, што была тут, невядома, мы стаімо перад тым, што наш край можа быць заняты нямецкімі войскамі. Мы павінны ўзяць лёс у ўласныя рукі.

Беларускі народ павінен зьдзейсьніць сваё права на поўнае самавызначэньне, а нацыянальныя меншасьці на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію.

Правы нацыі павінны знайсьці сваё зьдзейсьненьне шляхам скліканьня на дэмакратычных асновах Устаноўчага Сойму.

Але, і да скліканьня Устаноўчага Сойму, уся ўлада на Беларусі павінна належыць тым народам, якія на ёй жывуць.

Выканаўчы Камітэт Рады Першага Ўсебеларускага Зьезду, папоўнены прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратыі нацыянальных меншасьцяў, зьдзейсьніваючы мэты Зьезду, абвяшчае сябе часовай уладай на Беларусі для кіраваньня краем і скліканьня, як можна хутчэй, Усебеларускага Ўстаноўчага Сойму, на аснове агульнага, простага, роўнага, патаемнага і прапарцыянальнага выбарчага права для ўсякага дарослага, ня лічучыся з нацыянальнасьцю, вызнаньнем і полам.

Часовую народную ўладу Краю, якая ставіць сабе мэтай абарону і зацьверджэньне заваёваў рэвалюцыі, будзе зьдзейсьняць створаны намі Народны Сакратарыят Беларусі, які з гэтага дня пачаў выконваць свае абавязкі. Пэрсанальны склад Сакратарыяту будзе апублікаваны пасьля.

Дадзена ў Менску Беларускім 21 (8) лютага 1918 году.

Выканаўчы Камітэт Рады Ўсебеларускага Зьезду.

Нямеччына ратыфікаваяа дагаворы

Ніжняя палата заходнянямецкага парляманту ратыфікавала 19 сакавіка ў трэйцім і апошнім чытаньні генэральны дагавор трох заходніх вялікадзяржаваў (ЗША, Вялікабрытанія й Францыя) з Заходняй Нямеччынай аб прыняцьці яе ў сям'ю вольных народаў Захаду на прынцыпах роўнага партнэрства і дагавор аб стварэньні нямецкай арміі ў рамах эўрапэйскай абароннай супольнасьці. Дагаворы былі прынятыя бальшынёй 226 галасоў супраць 164 пры 2 паўстрымаўшыхся. Гэтая пастанова ніжняй палаты яшчэ мусіць быць пацьверджаная вышэйшай палатай нямецкага парляманту, што мае адбыцца хутка пасьля Вялікадня. Міністар замежных справаў ЗША Даллес ратыфікацыю Нямеччынай абодвых дагавораў назваў «гістарычным мерапрыемствам». Такім чынам Нямеччына першая ратыфікавала трактат аб эўрапэйскай арміі. Яшчэ дагавор маюць ратыфікаваць парляманты Францыі, Італіі, Бэльгіі Галяндыі й Люксэмбургу.

Прэсавы Камунікат

БЕЛАРУСКАГА АНТЫБАЛЬШАВІЦКАГА ФРОНТУ

У днях 7 і 8 сакавіка 1953 году ў Лёндане адбыўся Надзвычайны Зьезд дэлегатаў і ўпаўнамочаных прадстаўнікоў Беларускага Антыбальшавіцкага Фронту (БАФ) на паасобныя краіны (Ангельшчына, Бэльгія, Нямеччына й Францыя).

На Зьезьдзе былі, між іншым, разгляданыя дасюлешняя дзейнасьць арганізацыі, пытаньне далейшага супрацоўніцтва з Амэрыканскім Камітэтам Вызваленьня й адносіны да Каардынацыйнага Цэнтру Антыбальшавіцкай Барацьбы.

На аснове прынятых пастановаў быў апрацаваны адумысловы мэмарандум Амэрыканскаму Камітэту Вызваленьня.

Прэзыдыюм Зьезду

Выбары у Савецкай Беларусі

22 лютага сёлета адбылася ў БССР чарговая камэдыя выбараў у абласныя, раённыя, гарадзкія, сельскія й пасялковыя саветы. Згодна афіцыяльнага камунікату аб гэтых выбарах, абвешчанага ў Менскай «Зьвязьдзе» за 1 сакавіка 1953 г., выбраныя дэпутаты ў 12 абласных саветаў, 175 раённых саветаў, 66 гарадзкіх, 11 раённых саветаў у гарадох, 2.520 сельскіх і 112 пасялковых саветаў.

Як у Саветах бывае заўсёды, удзел у выбарах быў рэкордны. Гэтак у вабласныя саветы галасавала 99.99% выбіральнікаў, у раённыя 99.99%, у гарадзкія таксама 99.99%, у раённыя саветы ў гарадох 99,98%, у сельскія й пасялковыя саветы 99,99%.

Згодна таго-ж камунікату, усяго выбрана дэпутатаў у мясцовыя саветы 71.701 чалавек. І ўсе выбраныя кандыдаты зьяўляюцца кандыдатамі блёку камуністых і беспартыйных. Цікава, як-бы магло быць інакш, калі толькі такія кандыдаты й фігуравалі ў выбарных бюлетэнях? У ліку дэпутатаў 23.532 жанчыны, або 32,8%, 25.532 сябры й кандыдаты камуністычнай партыі, або 35,6%, 46.169 беспартыйных, або 64,4%.

Але найцікавейшым зьяўляецца наступнае паведамленьне камунікату: «**па чатырох выбарных акругах па выбарах у сельскія саветы кандыдаты, якія балаціраваліся, не атрымалі абсалютнай бальшыні галасоў і ня былі выбранымі дэпутатамі. У гэтых акругах у вадпаведнасьці з палажэньнем аб выбарах адбудуцца новыя выбары».**

Тое, што ў чатырох выбарных акругах праваліліся кандыдаты «Сталінскага блёку камуністых і беспартыйных», у ўмовах савецкага безагляднага таталітарызму зьяўляецца зьявішчам вельмі паказальным і шмат гаворачым, што навет ведамы ангельскі штодзеньнік лібэралаў «Манчэстэр Гардыян» у нумары за 3 сакавіка сёлета памясьціў у гэтай справе на першай балоне спэцыяльны артыкул «Кульганьне ў галасаваньні — Беларусы мусяць галасаваць нанава».

Гэтак ангельская газэта, успомніўшы наагул аб выбарах у Савецкім Саюзе, дзе заўсёды галасуе 99,99% на кандыдатаў Сталінскага блёку камуністых і беспартыйных, піша:

«Але гэтак ня ёсьць у Беларусі. У мясцовых выбарах, што адбыліся апошняга тыдня, паводля радыя зь Менску, сталіцы рэспублікі, здаецца, нешта мусіла здарыцца, што зьяўляецца бяз прэцэдэнсу ў гісторыі савецкіх выбараў. Радыё гаворыць:

«Выстаўленыя кандыдаты не атрымалі абсалютнай бальшыні галасоў і гэтым ня былі выбранымі у чатырох саветах у выбарах у сельскія саветы. У гэтых саветах будуць мець месца новыя выбары згодна палажэньня аб выбарах у мясцовыя саветы БССР».

Усяго столькі, і ня былі пададзеныя ніякія прычыны, чаму гэным кандыдатам не ўдалося атрымаць бальшыні. Яны павінны былі-б быць выбранымі бязь ніякіх засьцярогаў, як і ўсе кандыдаты ў цэлым Савецкім Саюзе. Магла-ж гэта няўдача атрымацца з гледзішча на агітатараў, якія ня ўмелі пакіраваць, каб здабыць патрэбную колькасьць галасоў? Калі так, дык яны празявалі свае абавязкі, а Сталін-жа зьяўляецца амаль пэўным у падборы пэрсаналу ў такіх справах. Судзячы на падставе савецкай прэсы, Сталін быў у выбарах, што адбыліся ў вапошнім тыдні, першым кандыдатам, калі так сказаць, у няпрысутнасьці, для кажнай вёскі, раёну, гораду і правінцыянальных саветаў працоўных. Як паказваюць справаздачы, ён яшчэ ні разу не праваліўся на выбарах. Ён будзе напэўна сярдзіты за недавер да ягонай асобы, які цяпер

(Заканчэньне на 4 балоне)

Ці узапраўды пачатак эры Айзэнгаўэра?

I

«Эра Айзэнгауэра пачынаецца там, дзе закончылася эра Сталіна» — асьветчыў міністар замежных справаў ЗША Джон Фостэр Даллес 9 сакавіка 1953 году на прэсавай канфэрэнцыі ў Вашынгтоне. Гэтыя крылатыя словы найбліжэйшага супрацоўніка Айзэнгаўэра ў галіне замежнай палітыкі адразу былі падхопленыя прэсай і публічнай апініяй Захаду, як найбольш правільнае сфармуляваньне ролі палітыкі новага амэрыканскага прэзыдэнта ў сьвеце.

СТАЛІН СТВАРЫЎ СВАЮ ЭРУ Ў ЗАПРАЎДНАСЬЦІ

Міністар Даллес, гаворачы аб эры Сталіна, што на ягоную думку ўжо закончылася, і аб эры Айзэнгаўэра, якая толькі мае пачацца, ня меў на думцы дасягненьняў іх абодвых выключна ў собскіх краінах, але ў цэлым сьвеце. Паняцьце тады эры Сталіна й эры Айзэнгаўэра, не абмяжоўваецца гэтымі краінамі, хоць яны зьяўляюцца сяньня наймагутнейшымі ў цэлым сьвеце, але мае значэньне глябальнае ў найбольш дакладным значэньні гэтага слова.

Дзеля гэтага сьпярша варта прыглядзіцца, ці Сталін узапраўды даканаў такіх вялікіх дасягненьняў сусьветнага значэньня за 29 год свайго панаваньня ў Савецкім Саюзе ад сьмерці Леніна ў 1924 годзе й пераняцьця па ім абсалютнай улады да дня ягонае сьмерці 6 сакавіка сёлета, што гэты пэрыяд заслугоўваў-бы на назву асобнае эры? Пры гэтым трэба адразу адцеміць, што ня ўсе гэтыя 29 год твораць пэрыяд, які мог-бы быць названы сталінскай эрай, але фактычна толькі апошняе дзесяцігодзьдзе, якое дзеліць сьмерць крэмлёўскага дыктатара ад апошняй сусьветнай вайны, можа быць разгляданае, як асобная эра.

Галоўнай ідэяй Леніна, выплываючай з камуністычнай дактрыны, была сусьветная пралетарская рэвалюцыя й зьнішчэньне капіталістычнай сыстэмы ў цэлым сьвеце. Але ў практыцы расейскага камунізму было і ёсьць гэта ня чым іншым, як імкненьнем да запанаваньня Масквы, як вогнішча й цэнтру ўсяго камунізму, над цэлым сьветам. Такое разуменьне Савецкім Саюзам гэтага галоўнага камуністычнага лёзунгу ня можа выклікаць у нікога найменшых сумляваньняў, паколькі найбольш вымоўна гаворыць аб гэтым сама савецкая практыка, асабліва гэта сталася бясспрэчным на працягу апошняга дзесяцігодзьдзя.

Да апошняй сусьветнай вайны Сталін яшчэ нічога канкрэтнага не зрабіў у кірунку рэалізацыі «сусьветнай пралетарскай рэвалюцыі», калі ня браць пад увагу стараннага разбудоўваньня камуністычных пятых калёнаў ува ўсіх краінах вольнага сьвету. Выкліканая ім дамашняя вайна ў Гішпаніі скончылася няўдачай, паколькі краіна гэтая не гранічыла з Савецкім Саюзам. Савецкі Саюз перад апошняй вайной фактычна быў заняты справамі нутранымі. Галоўнымі зь іх былі: 1. замацаваньне абсалютнай дыктатарскай улады Сталіна й безаглядная зьнішчэньне ўсіх ягоных актыўных і патэнцыяльных праціўнікаў, ня выключаючы й праціўнікаў толькі уяўленых, як і ў першую чаргу ўнутры партыі, гэтак і паза партыяй; 2. правядзеньне г. зв. працэсу саветызацыі сярод усіх падсавецкіх народаў шляхам: а) вынішчэньня многіх мільёнаў фактычных, патэнцыяльных і ўяўных праціўнікаў і незадаволеных з савецкай сыстэмы і ўлады, б) запалоханьня й стэрарызаваньня астальной уцалелай часьці народаў, каб выключыць навет усякую думку аб спробах супраціву і в) перавыхаваньня пры помачы ўсіх даступных сродкаў псыхікі старэйшага пакаленьня, што помніла яшчэ лепшыя дарэвалюцыйныя часы, і выхаваньня ў тым-жа духу маладога пакаленьня; 3. правядзеньне індустрыялізацыі адсталай дагэтуль краіны ў мэтах прадукаваньня патрэбнай колькасьці зброі й ваеннага матарыялу ня дзеля абароны, хаця прапаганда трубіла аб абаронных мерапрыемствах, але выключна дзеля агрэсіі — правядзеньня сусьветнай «пралетарскай рэвалюцыі»; 4. правядзеньня калектывізацыі сельскай гаспадаркі з мэтаю: а) поўнага падпарадкаваньня дзяржаве сельскагаспадарскай вытворчасьці й кантролі над ёй, б) выкараненьня сярод сялянства нявызнаванай камунізмам собсьніцкай псыхалёгіі й поўнага падпарадкаваньня яго партыйнаму й дзяржаўнаму апарату.

Вось-жа ўсе гэтыя мерапрыемствы да 1939 году былі ўжо закончаныя і Сталін мог ужо прыступіць да выконваньня сваей вонкавай місіі. Спрыяльнай нагодай да гэтага сталася другая сусьветная вайна, якая была ў гэтых мэтах галоўным чынам справакаваная самым-жа Сталінам дзякуючы савецка-нямецкаму пакту Молатаў-Рыбэнтроп.

Ня будзем тут дэтальна пералічаць, што на працягу апошняга дзесяцігодзьдзя ўдалося Сталіну дасягнуць дзеля апанаваньня сьвету. Гэта заняло-б лішне шмат месца, ды ўсё гэта і так кажнаму ведама. Пакажам толькі вынікі сталінскай акцыі навонкі, а вынікі гэтыя не малыя. Папершае, — перад дзесяцьцю гадамі Сталін меў пад сваей уладай няпоўных 200 мільёнаў людзей, а ў спадчыне пакінуў 800 мільёнаў чалавек, г. зн. каля аднэй трэйцяй насельніцтва ўсяго сьвету. Такім чынам «сусьветная пралетарская рэвалюцыя» для аднэй трэйцяй часьці насельніцтва сьвету ёсьць ужо дакананым фактам. Падругое, — астальныя дзьве трэйція часьці насельніцтва патрапіў на столькі падмінаваць сваімі пятымі калёнамі, разбудаванымі да нябывалых перад гэтым разьмераў, што дзяржавы дэмакратычнага Захаду маюць зь імі вельмі паважныя клопаты, якія, на выпадак вайны, бясспрэчна павялічацца і стануцца вялізарнай пагрозай. Па трэйце, — дзякуючы напружанай халоднай вайне, якую Саветы вядуць ад заканчэньня апошняй гарачай вайны, ім удаецца ў паважнай меры раскладаць маральна заходнія грамадзянствы й ствараць вялікія эканамічныя цяжкасьці для заходніх дзяржаваў, якія дзеля неабходных абаронных мерапрыемстваў змушаны абніжаць дабрабыт свайго насельніцтва і эканамічны прагрэс сваіх краінаў. Пачацьвертае, — у сусьветнай міжнароднай палітыцы Саветы перабралі ініцыятыву ў свае собскія рукі, у выніку чаго палітыка заходніх дзяржаваў разьвіваецца не паводля істотных патрэбаў гэтых апошніх, але паводля таго, што ў дадзены мамэнт прадпрыме Савецкі Саюз.

Усё гэта сталася выключна зь віны самога дэмакратычнага Захаду, у выніку ягоных вялізарных і фатальных памылак падчас і пасьля апошняй вайны, але, незалежна ад гэтага, факт астаецца фактам, што яно сталася. Таму ёсьць аж надта дастаткова падставаў гаварыць аб эры Сталіна. Праўда, была гэтая эра нязвычайна панурая, кашмарная й жахлівая, тым ня меней у сваіх страшных і грозных выніках была яна эрай вялікай, эрай глябальнага засягу.

ПЕРШЫЯ ПЛЯНЫ Й КРОКІ АЙЗЭНГАЎЭРА

Калі прыйшоў да ўлады Айзэнгаўэр, яшчэ нельга было спадзявацца хуткай сьмерці Сталіна. Таму Айзэнгаўэр апрацоўваў пляны сваей замежнай палітыкі і пачаў рабіць першыя крокі для ее рэалізацыі, лічучыся з тым, што яму прыдзецца мець справу з такім магутным праціўнікам, якім быў Сталін. Тым ня меней Айзэнгаўэр, як і ўвесь штаб ягоных найадказьнейшых супрацоўнікаў, як і ўся рэспубліканская партыя і паважная часьць партыі дэмакратычнай, як і бальшыня амэрыканскага народу прыйшлі да цьвёрдага перакананьня, што далей гэтак быць ня можа, як было дагэтуль, што трэба парваць з дасюлешняй палітыкай дэмакратычнай партыі і паддаць яе грунтоўнай рэвізіі ды распачаць новы, правільны і мэтазгодны курс дзеля ратаваньня загрожанай вольнасьці ня толькі Амэрыкі, але й усяго яшчэ вольнага сьвету. Сьмела, наважана й рашуча і распачаў прэзыдэнт Айзэнгаўэр у гэтым кірунку сваю дзейнасьць. Адразу пасьля перабраньня Айзэнгаўэрам прэзыдэнцкай улады амэрыканская замежная палітыка выказала нязнаную дагэтуль актыўнасьць. Сам Айзэнгаўэр паляцеў на карэйскі фронт, каб на месцы зарыентавацца ў сытуацыі і знайсьці спосабы хутчэйшага заканчэньня гэтай цяжкой і бескарыснай для Амэрыкі вайны. У Эўропу прыляцелі міністар Даллес і дырэктар узаемнай бясьпечнасьці Стасэн, галоўнай мэтай якіх было прысьпешыць стварэньне эўрапэйскай арміі, якую ўважае Амэрыка галоўнай перадумовай абароны Эўропы перад савецкай агрэсіяй. У травені мае Даллес асабіста паехаць на Блізкі Ўсход. У самой Амэрыцы адбываюцца бясконцыя яўныя й тайныя канфэрэнцыі Айзэнгаўэра й Даллеса з выдатнымі палітыкамі й фахоўцамі ў савецкім і ўсходнім пытаньні. Апрача гэтага, у Вашынгтон пачалі прыбываць прадстаўнікі ўрадаў Заходняй Эўропы. Гэтыя візыты распачаў брытанскі прэм'ер Чэрчыль, а пазьней два брытанскія міністры — замежных справаў Ідэн і фінансаў Батлер. У бліжэйшых месяцах маюць адбыцца ў Вашынгтоне візыты прадстаўнікоў урадаў амаль усіх дзяржаваў Заходняй Эўропы. Усё гэта гаварыла за тым, што Амэрыка з усей станоўчасьцю і шыбка прыступіла да рэалізацыі сваей замежнай палітычнай праграмы.

Раўналежна з такой ажыўленай дыпляматычнай акцыяй пачалі праяўляцца й канкрэтныя чыны першараднага значэньня. Тут трэба ўспомніць два найважнейшыя мамэнты: 1. Адступленьне ад дасюлешняй палітыкі паўстрымоўваньня Савецкага Саюзу, аўтарам якой быў незадачлівы Кэннан, палітыкі выключна абароннай, палітыкі нясьмелых поўсродкаў, замест якой была абвешчаная палітыка вызваленьня паняволеных Саветамі народаў, палітыка цьвёрдай рукі, палітыка наступальная, першым канкрэтным і аснаўным праяўленьнем катарой была рэзалюцыя аб нявызнаваньні пастановаў Ялты, што далі магчымасьць паняволіць Саветам усю сярэдня-ўсходнюю Эўропу, рэзалюцыя, якая перад адным месяцам была прэзыдэнтам Айзэнгаўэрам унесеная ў кангрэс і над якой апошні ўжо быў распачаў сваю працу. 2. Дэнэўтралізацыя Фармозы й даньне вольнай рукі Чан-Кай-Шэку ў ягонай ваеннай дзейнасьці супраць камуністычнага Кітая. У сувязі з апошняй пастановай у ЗША абмяркоўваліся далейшыя мерапрыемствы, што мелі-б прывесьці да хутчэйшага заканчэньня карэйскай вайны, у тым ліку й пытаньне блякады кітайскага ўзьбярэжжа.

Усе гэтыя пачынаньні новага амэрыканскага ўраду давалі поўныя падставы спадзявацца, што Амэрыканцы, вырваўшы ініцыятыву із Сталінскіх рук, распачаўшы палітыку дынамічную і наступальную ды вядучы яе пад лёзунгам вызваленьня ўсіх паняволеных народаў, распачнуць гэтым самым узапраўды новую эру ў міжнародных дачыненьнях, эру Айзэнгаўэра. З гэтымі пачынаньнямі амэрыканскага прэзыдэнта зьбеглася якраз раптоўная сьмерць Сталіна, што дазволіла і міністру Даллесу сказаць афіцыяльна аб заканчэньні Сталінскай эры і пачатку эры Айзэнгаўэра.

ПЕРАДЧАСНЫЯ НАДЗЕІ ЗАХІСТАЛІСЯ

Тымчасам 10 сакавіка сёлета амэрыканскае агенцтва «Асошыейтыд-прэс» разаслала з Вашынгтану камунікат наступнага зьместу:

«Замежна-палітычная камісія амэрыканскага сэнату сяньня вынесла пастанову, што далейшы разгляд, як і галасаваньне над праектам рэзалюцыі, згодна якой мела быць засуджанае паняволеньне народаў Савецкага Саюзу, адкладаецца на неазначаны час. Некатрыя сэнатары, між іншымі, старшыня рэспубліканскай фракцыі сэнатар Робэрт А. Тэфт, пасьля паседжаньня камісіі далі зразумець, што ў кадэнцыі кангрэсу бягучага году праект рэзалюцыі ўжо болей ня будзе пастаўлены на разгляд. Як ведама, праект рэзалюцыі, ўплынуў ад ураду прэзыдэнта Айзэнгаўэра. У дапаўняючай прапанове да зэнгаўэру. У дапаўняючай прапанове да рэзалюцыі рэспубліканская фракцыя хацела сьцьвердзіць, што эвэнтуальнае прыняцьце гэтай рэзалюцыі ня будзе аднаначным з пасярэднім зацьверджаньнем сэнатам дагавораў у Ялце й Потсдаме. На гэтую дапаўняючую прапанову дэмакратычная фракцыя сэнату адмовілася даць сваю згоду, бо яе прыняцьце было-б, на яе думку, раўназначнае з вынясеньнем прысуду над палітыкай Рузвэльта і Трумана. Аднак без аднагалоснай пастановы сэнату гэтая рэзалюцыя страціла-б з гледзішча на стратэгію псыхалягічнай вайны ўсякую вымаганую вартасьць».

Гэты камунікат гаворыць, што рэзалюцыя аб нявызнаваньні паняволеньня Савецкім Саюзам цэлага раду народаў і 100 мільёнаў людзей будзе адложанай што найменей на адзін год, а там, — дадамо ад сябе, — магчымы далейшы адклад і г. д. Значыцца — трэба ўважаць — увесь амэрыканскі шум аб палітыцы вызваленьня сяньня аказаўся мыльным пузыром. Значыцца, гэтак рэклямаваная «палітыка вызваленьня» (цяпер прыходзіцца браць яе ў двукосьсе), пад лёзунгам якой ішлі рэспубліканцы да выбараў і якая мела галоўным чынам вызначыць эру Айзэнгаўэра, ня была прынцыпам амэрыканскай палітыкі, а толькі тактычным ходам, які ў кажны любы мамэнт можа быць прадпрыняты,

(Заканчэньне на 8 балоне)

Палітычныя Навіны

Маленкаў ужо не сакратаром ЦК партыі. Старшыня рады міністраў СССР Маленкаў, як было паведамлена 21 сакавіка з Масквы — зрокся свайго становішча генэральнага сакратара ЦК камуністычнай партыі, каб пасьвяціцца поўнасьцю свайму становішчу шэфа ўраду. Адначасна новы сакратарыят камуністычнай партыі з васьмёх сакратароў зьменшаны да пяцёх: Хрушчоў, Суслаў, Пасьпелаў, Шаталін і Ігнацьеў. Хрушчоў будзе займаць становішча генаральнага сакратара камуністычнай партыі. Многія заходнія камэнтатары ўважаюць, што Маленкаў ня зрокся дабравольна гэтага найвышэйшага становішча ў партыі, а быў змушаны яго пакінуць у сувязі зь непаразуменьнямі на савецкім алімпе.

Раптоўная сьмерць дыктатара Чэхаславаччыны. 14 сакавіка памёр у Праэе на запаленьне лёгкіх прэзыдэнт чэхаславацкай рэспублікі Клемэнт Готтвальд, які два дні перад гэтым зусім здаровым вярнуўся з Масквы з пахаронаў Сталіна. Гэта на Захадзе ўзбудзіла здагадкі, што памёр ён не сваей сьмерцю, тым болей, што належаў ён да праціўнікаў Маленкава. Ягоныя пахароны адбыліся паводля тэй самай формы й з такой самай помпай, што й пахароны Сталіна. Чэскі парлямант 21 сакавіка на новага прэзыдэнта Чэхаславаччыны выбраў Антона Запатоцкага, дасюлешняга прэм'ера Чэхаславаччыны.

Сэсія Вярхоўнага Савету СССР. 15 сакавіка сабраўся ў Маскве Вярхоўны Савет СССР, які складаецца з 1.300 дэпутатаў «выбраных» паводля ўзору, на сваю найкарацейшую ў гісторыі сэсію. Гэтая сэсія трывала роўна адну гадзіну й 10 мінут, хаця правяла рад пастановаў першараднай важнасьці й аднагалосна зацьвердзіла назначэньне Маленкава шэфам ураду СССР, рэарганізацыю дзяржаўнага апарату й назначэньні ды звальненьні раду іншых міністраў. Із справаздачаў з гэтай сэсіі выясьнілася, што міністар гандлю Мікаян зьяўляецца пятым заступнікам старшыні рады міністраў пасьля Бэрыі, Молатава, Булганіна й Кагановіча. Апрача гэтага сталася ведамым аб далейшых спалучэньнях раду міністэрстваў Савецкага Саюзу, так, што замест дасюлешніх 51 міністэрстваў асталося цяпер толькі 25.

Савецкае вэто перашкаджае выбраць наступніка Трыгвэ Лі. У сувязі з катэгарычнай адмовай Трыгвэ Лі выконваць у дальшым абавязкі генэральнага сакратара Задзіночаных Нацыяў, была высунутая на гэтае становішча кандыдатура міністра замежных справаў Канады Пірсона. Але на пасаджаньні Рады Бясьпечнасьці 13 сакавіка савецкі дэлегат зложыў сваё вэто супраць канадыйскага кандыдата. Дагэтуль яшчэ справа наступніка Трыгвэ Лі не магла быць вырашанай.

Ціта адведаў Вялікабрытанію. Ад 16 да 21 сакавіка адбыліся пяцідзнёвыя афіцыяльныя адведзіны югаславянскага прэзыдэнта Ціта ў Лёндане. Ціта быў прыйманы зь вялікай помпай, быў ён прыняты брытанскай каралевай Альжбетай II на сьняданьні, апрача гэтага адбываў канфэрэнцыі з брытанскім прэм'ерам Чэрчылям і міністрам замежных справаў Ідэным. У супольна выдзеным з брытанскім урадам камунікаце было між іншым адзначана, што дасягнутае поўнае паразуменьне ў справе супольнай абароны ў выпадку савецкай агрэсіі. Супраць Ціты былі ў Лёндане арганізаваныя дэманстрацыі, але загадзя прыгатаваная на падобныя выпадкі паліцыя спыніла іх у зародку.

Стывэнсон на карэйскім фроньце. Дэмакратычны кандыдат на амэрыканскага прэзыдэнта Эдляй Стывэнсон прыбыў 17 сакавіка на карэйскі фронт, дзе ў таварыстве камандуючага восьмай амэрыканскай арміі генэрала Тэйлера адведаў амэрыканскія становішчы на фроньце. У часе, калі Стывэнсон пакінуў адзін абсэрвацыйны бункер, быў ён абстраляны варожай артылерыяй, а адно артылерыйскае стрыльно разарвалася ад яго 45 мэтраў.

Разьвязаньне японскага парляманту. 14 сакавіка падчас галасаваньня над вотум даверу дасюлешняму японскаму прэм'еру Ёшыда парлямант бальшынёй 229 супраць 218 галасоў гэтага вотум даверу ня выказаў. У сувязі з гэтым Ёшыда згодна з канстытуцыяй разьвязаў парлямант і назначыў новыя выбары на красавік. Яму закідалася, што ён мала энэргічна супрацьставіўся падпарадкаваньню Японіі чужым дзяржавам.

Супраць назначэньня Болена на амбасадара ЗША ў Маскве. У амэрыканскім сэнаце ўзрасла вялікая апазыцыя супраць назначэньня прэзыдэнтам Чарльса Болена на амбасадара ЗША ў Маскве. Болену закідаецца, што ён зьяўляўся гарачым прыхільнікам палітыкі паўстрымоўваньня Савецкага Саюзу, што йдзе ў разрэз з новай амэрыканскай палітыкай Айзэнгаўэра. Канкрэтна яму закідаецца, што ён быў дараднікам міністра Эчысона й пераводчыкам прэзыдэнта Рузвэльта ў Ялце й Потсдаме.

Справа савецкіх лекараў перад ЗН. 120 выдатных амэрыканскіх лекараў зьвярнулася 19 сакавіка з пэтыцыяй да генэральнага сакратара ЗН Трыгвэ Лі з просьбай паклікаць міжнародную камісію дзеля дасьледваньня справы абвінавачаньня ў Саветах групы жыдоўскіх лекараў.

Міністар Даллес адведае ў маі краіны Блізкага Ўсходу. Міністар замежных справаў ЗША Даллес 10 травеня распачне свой аб'езд краінаў Блізкага Ўсходу. Пачынаючы ад сталіцы Эгіпту Каіру, ён адведае Лібанон, Ярданію, Ізраэль, Сырыю, Ірак, Саўдзі-Арабію, Лібію, а такжа Індыю й Пакістан.

Амэрыканская помач нацыянальнаму Кітаю. Шэф амэрыканскай ваеннай місіі на Фармозе генэрал Чэз паведаміў 18 сакавіка, што ў студзені й лютым атрымаў Чан-Кай-Шэк ад Амэрыкі помачы 23 заладаваныя караблі ваенных матарыялаў, сярод якіх знаходзяцца зьнішчальныя самалёты, гарматы, кулямёты, амуніцыя і самаходы. У сакавіку гэтая помач будзе падвоенай. Далей ген. Чэз запатрабаваў павялічыць колькасьць амэрыканскіх ваенных дараднікаў на Фармозе. Цяпер знаходзіцца там 760 амэрыканскіх ахвіцэраў і жаўнераў. Апрача гэтага каля 900 нацыянал-кітайскіх ахвіцэраў будуць у бягучым годзе перавышкаленыя ў ЗША.

37 зламаных дагавораў. Камісія замежных справаў амэрыканскай палаты рэпрэзэнтантаў сьцьвярджае, што Савецкі Саюз зламаў дагэтуль што найменей 37 ваенных дагавораў з Задзіночанымі Штатамі, пры чым зламаныя дагаворы датычаць 9 дзяржаваў і дзесяткаў мільёнаў людзей.

Новы савецкі гымн. Маскоўскае радыё распачало 16 сакавіка свае перадачы адыграньнем новага савецкага гымну «Ушануйце памяць Леніна й Сталіна». Словы новага гымну заклікаюць «усіх мужчын і жанчын Савецкага Саюзу задзіночыцца вакол партыі Леніна й Сталіна ў брацкай прыязьні для абароны Саюзу».

Новы атамны выбух у ЗША. 17 сакавіка адбыўся на пустыні штату Нэвада ЗША новы пробны выбух атамнай бомбы. 1.000 жаўнераў знаходзілася ў аддегласьці толькі 3 клм. ад выбуху ў равох глыбіні 5 стопаў. 5 мінут пасьля выбуху жаўнеры выйшлі з равоў, трасучыся яшчэ ад ціску паветра, але ніхто ня быў ранены.

Камуністыя ў «Голасе Амэрыкі». Лідэр рэспубліканцаў у сэнаце ЗША Тэфт 15 сакавіка паведаміў, што міністар замежных справаў Даллес правядзе грунтоўную чыстку ўсіх установаў радыя «Голасу Амэрыкі» й заменіць абсалютна ўсіх дасюлешніх працаўнікоў новымі людзьмі. «Калі-б я вырашаў гэтую справу, я зволніў-бы ўсіх працаўнікоў «Голасу Амэрыкі», — заявіў Тэфт — бо сярод іх прабывае вялікая колькасьць камуністычных паплечнікаў. Увесь зьмест радыяперадачаў згубны».

Жак Дуклё новым сакратаром кампартыі Францыі. Дасюлешні сакратар камуністычнай партыі Францыі Торэз, які ад двух год лечыцца ў Савецкім Саюзе, нядаўна меў ужо другі атак мозгу й ня будзе ўжо зьяўляцца здольным выконваць свае абавязкі. У сувязі з гэтым Крэмль выказаў сваю згоду, каб Жак Дуклё, які дагэтуль выконваў абавязкі Торэза, быў выбраны на сакратара камуністычнай партыі Францыі.

Нэгру супраць абаронных пунктаў у Індыі. Індыйскі прэм'ер Пандыд Нэгру 17 сакавіка ў парляманьце перасьцярог дзяржавы Атлянтычнага пакту супраць выкарыстаньня французскіх і партугальскіх уладаньняў у Індыі для збудаваньня ваенных лётніцкіх базаў. Такія крокі Індыя будзе разглядаць за акт няпрыязьні, бо гэта было-б у супярэчнасьці зь індыйскай палітыкай нэўтральнасьці.

Камуністыя выкарыстоўваюць ваеннапалонных ЗН. Вярхоўнае камандаваньне збройнымі сіламі Задзіночаных Нацыяў у Карэі мае шмат довадаў, што камуністыя бясправўна й супярэчна з жэнэўскай канвэнцыяй абходзяцца з ваеннапалоннымі ЗН. Гэтак амэрыканскія палонныя змушаюцца ў сваіх пісьмах у Амэрыку перасылаць камуністычныя лёзунгі й заклікі.

Амэрыка мае дастаткова вайсковых рэзэрваў. Дырэктар ураду мабілізацыі амэрыканскага міністэрства абароны генэрал Лінч асьветчыў 15 сакавіка, што Амэрыка першы раз у гісторыі мае такую колькасьць вайсковых рэзэрваў. Вышкалены пэрсанал у выпадку вайны можа быць хутчэй змабілізаваны, чымся ўзброены. У сучасны мамэнт мае Амэрыка 2 мільёны рэзэрвістых, пераважна ўдзельнікаў апошняй вайны. Да гэтага даходзіць адзін мільён вышкаленых рэзэрвістых у кажным годзе. Тры й з палавінаю мільёны амэрыканскай арміі, якая сяньня знаходзіцца пад аружжам, у найкаротшы час можа быць павялічаная да пяці з палавінаю мільёнаў.

Замоўкла ліра

(СКРОМНЫ ВЯНОК НА МАГІЛКУ ВЯЛІКАГА МАСТАКА)

Як буйныя сьлёзы, капаюць чырвоныя й белыя туліпаны ў вадкрытую магілу... Бясслоўна праходзяць над магілкай людзі і з рук іх на труну капаюць туліпаны, а з вачэй — пэрлы-сьлёзы. Пасьля страсаючы сэрца грукат зямлі, сыпанай на века дамавіны, і сумныя тоны надгробнай песьні. Маленькі копчык зямлі, а на ім аграмадны бела-чырвоны курган вянкоў і кветак ад сваіх і чужынцаў... Пасьля аб вачаўлянае скляпеньне чужога неба адбіваюцца стройныя тоны беларускай песьні: «Сьпі пад курганам, Гэрой!..»

Ці гэта ўсё, што асталося на зямлі пасьля Міколы Равенскага?...

Моўчкі расходзяцца людзі і рась-прушваюцца ў шэрых калідорах вуліц, але кажны ў сэрцы носіць сьветлую памяць аб адыйшоўшым. Кажны з нас думае, верыць і кажа, што ён не памёр, што толькі адыйшоў, адпачыць пасьля доўгай, упорыстай і сумленна выкананай працы, але будзе жыць так доўга, як доўга будуць на сьвеце Беларусы, а зь імі родная песьня.

«...Агонь разгрызе малюнкі падзеяў
Скарбы разграбяць з аружжам зладзеі
А песьня ня зьгіне...»

Кажны, хто калі-колечы сустрэўся з прафэсарам Равенскім, ня мог не палюбіць, не захапіцца ім, як чалавекам — добрым, ціхім, вялікім у сваей скромнасьці.

Кажны, хто мае ў душы пачуцьцё прыгаства, адчуў і перажыў чар ягонай натхнёнай паэзіі, заклятай ім у стройныя акорды. У кажнай душы яна знаходзіла і знойдзе моцны рэзананс.

Пераглядаю паперы на ягоным стале. На лістку календара, побач запісаных тэмаў да песьняў, бачу зробленая ягонай рукой, вечна нясьведама, у творчым задумленьні — рысункавая кампазыцыя: памастацку нарысаваная альфа і амэга, а пасярод слова — «Беларусь». Так! Яна была ягонай альфай і амэгай, пачаткам і канцом. Ейнай культуры ён аддаў сваё працавітае жыцьцё.

Каханыя ім і ў ім раскаханыя студэнты — кажны сказаў, што хацеў-бы так пражыць жыцьцё і так, з гэтакім пачуцьцём добра споўненага абавязку, памерці.

Але гэты ціхі, скромны, добраахвотны і чулы мастак змог быць зялезна цьвёрдым, непахісным перад моцнымі гэтага сьвету і пераследаваньнем лёсу. Не апаганіў сваей ліры гымнам у чэсьць крывавага сатрапы, а будучы змушаным да гэтага — перастаў тварыць. Жыў і тварыў для Беларусі, беларускага народу, прыгаства — таму і песьня яго асталася арліна-свабодная, крышталёва чыстая, вечна маладая.

Калі гром вайны зьнішчыў ягоны дом, а ў ім найлепшыя творы — плён доўгагадовай працы — Равенскі не заламаўся, але зь цярплівасьцю рупнай мурашкі пачаў будаваць нанава.

За ўсе свае бясцэнныя вартасьці цешыўся заслужанай любоўю і пашанай ня толькі сярод сваіх, але і выдатных чужынцаў, аб чым сьветчаць іх прысутнасьць на паховінах, вянкі і словы спачуваньня Беларусам у гарадох Бэльгіі. Добрым лёсам пасланы, хоць неакрэдытаваны амбасадар Беларусі на чужыне, выдатна прыслужыўся беларускай справе.

Над магілай паэты разьвіваецца ягоная песьня: «Сьпі пад курганам, Гэрой!..» Нат цераз жалобныя тоны прабіваюцца акорды трыумфу, вера ў будучыя перамогі — рапсодыя несьмяротнасьці.

Сьпі пад курганам, Гэрой, ціхай, але вялікай і плённай працы, Беларускі Баян, Божы жаваранак! А мы песьні Твае панясём пад родныя стрэхі, каб жылі там вечна і ажыўлялі...

Бо «песьня не зьгіне»...

12. 3. 1953. **П. Сыч**

Сьветлае Памяці Кампазытара Равенскага

«...Мы не пахілім галоваў, не ўпадзём у баі, месца Тваё займе новы...» Гэтак звыклі мы сьпяваць на пахаваньні дарагіх нам нябожчыкаў. Але ніяк ня можам мы даць такое зарукі адыйшоўшаму ад нас вялікаму мастаку-кампазытару МІКАЛАЮ РАВЕНСКАМУ. Месца ягонае заняць можна, але замяніць яго нельга. Можа зьявіцца лепшы, можа зьявіцца больш таленавіты, але такога больш ня будзе ніколі. Гэта фэномэн непараўнальны і непаўторны.

Дзіця беларускае вёскі, і то з гушчараў Ігуменьшчыны, сын шматдзетнай беларускай сям'і, у раньнім дзяцінстве згубіўшы матку, ён насіў у сабе ўсе багацьці разнастайнасьці пераліваў беларускае душы, усе адценьні яе смутку-тугі і радасьці-вясельля. Усё гэта перадаў ён песьняй і музыкай.

Сьціплы, дабрадушны, ветлівы й пагодны, такі маленькі й шэранькі, ён быў ідэальным уцелаўленьнем салавейкі ў вобразе чалавека. А такі магутны, такі выдайны, такі працавіты.

І ня было для яго малой і вялікай працы. Дзе магла чуцца беларуская песьня, там быў і ён. Царква, школа, хор, гурток — усе знаходзілі дапамогу спадара Равенскага. І дзе толькі ў ягоным вандроўным жыцьці можна было паставіць стол, там Равенскі пісаў і пісаў сваім прыгожым, выразным пісьмом ноты і словы. А так сумленна, так аддана, так клапатліва.

Вялікую спадчыну пакінуў нам гэты незаўважаны бяздушнымі людзьмі волат Хіба на ўсім сьвеце, па якім так бязьлітасна ганяла нас доля, ня знойдзецца чалавека, якога-б ён пакрыўдзіў, і яго любілі.

У Лювэне, пд апекай сапраўды інтэлігентных людзей, зь вялікай душой і сэрцам, у вакружэньні чулай і любячай яго студэнцкай нашай моладзі, змог разгарнуць ён усё багацьце сваіх здольнасьцяў і так шырака разьнёс разгалосьсе нашай цудоўнай песьні па розных краінах Эўропы.

На жаль, на глыбокі, непапраўны жаль, час гэты быў занадта кароткі. Ранейшыя нягоды падарвалі здароўе. А як змагаўся ён зь нямогай! Як вытрываў на працы да апошніх дзён сваіх! Нырваз зусім слабы ад болю кіраваў хорам у вадказнай рэпрэзэнтацыйнай імпрэзе ці пры запісах на пліткі. Якая сіла крылася ў гэтым сьціплым, кволым целе!

Апошняе разьвітаньне зь Сьвятой памяці Міколам Равенскім на магільніку у Лювэне

Так!.. Нібы бачучы перад сабою Ягоны вобраз, наш волат слова Янка Купала пісаў пра пасланца-музыку:

А трэйці быў і цар і раб; і дуж
і слаб ва ўсякім дзеле;
Як вечнасьць, молад быў і стар
меў гісьлі — на грудзёх віселі.

І цешыўся гэты пасланец, што людзі дамагаліся:

Аддайце песьню нашу нам,
Нашто схавалі, разхваталі?

О, так! Равенскі падыймаў і зьбіраў «схаваную і расхватаную» песьню нашую і зь любасьцю лашчыў яе. І ад дотыку ягоных чулых, замілаваных рук ставалася яна яшчэ прыгажэйшай, узбагачаная водгульлем, якое нараджалася цы з намі, і аб ягоным такім родным, блізкім і дарагім вобліку.

Ад песьні ў ягонай шматструннай душы. Так, Равенскі ёсьць адным зь першых апосталаў-зьбіральнікаў беларускае народнае песьні! І не разумелі гэтага толькі чужыя нам людзі! А мы, мы захаваем цёплы ўспамін і аб ягоным скрыпцы, і аб ягонай песьні, і аб ягонай пра-

Можа калі Бог пазволіць вярнуцца на Незалежную Бацькаўшчыну, забяром ягонае цела туды, у дубравы Ігуменьшчыны, каб над ім пяяў наш салавейка, і каб над ім гучэла малітва ўсяго беларускага народу — «Магутны Божа».

Нью-Ёрк, 12. сакавіка. **С.**

ПАДЗЯКА

Усім Бэльгійскім і іншым Беларускім Арганізацыям, якія прынялі ўдзел у пахаронах майго дарагога Дзядзькі сьв. пам. МІКОЛЫ РАВЕНСКАГА, а так-жа Беларускім Студэнтам у Лювэне, якія Яго не пакідалі да апошняй хвіліны, выказваю гэтым маю шчырую падзяку.

Пляменьніца Т. Руткоўская

Мікола Равенскі у дамавіне ў царкве

Выбары у Савецкай Беларусі

(Заканчэньне)

меў месца ў Беларусі. Або магчыма ён цяпер зьмякне...»

Для большага контрасту правалу выбараў у некаторых раёнах Беларусі, ангельская газэта падае за «Ізвестиями» выпадак галасаваньня ў Менску, дзе 72-ухгадовы чалавек выяўляе сваю радасьць і шчасьце, што давялося яму галасаваць за любімага «бацьку» Сталіна. Іранічна заканчваецца артыкул:

«Або можа захоча Сталін прыцьміць вочы за гэтае нарушэньне тайнасьці выбараў, якога дапусьціўся гэты стары чалавек, які гэтай заявай раскрыў выбарную урну, у якую ён кінуў свой голас, што супярэчыць 109 артыкулу Беларускай Канстытуцыі?».

ВЕЧАР ШЭЎЧЭНКІ Ў ІНСБРУКУ

З нагоды 139-ай гадавіны нараджэньня вялікага ўкраінскага паэты Тараса Шэўчэнкі (1814—1861), якога творы перакладзены на 34 мовы сьвету, 9 сакавіка сёлета адбыўся ў Інсбруку (Аўстрыя) Літаратурны Вечар з праграмаю ў 12-ці мовах, у якім прыймалі ўдзел запрошаныя госьці — прадстаўнікі розных нацыянальнасьцяў.

Праграму Вечара выпаўнілі галоўна паэтычныя пераклады твораў Шэўчэнкі ў нямецкай, славацкай, францускай, італьянскай, славенскай, ангельскай, чэскай, турэцкай, беларускай, польскай і ў расейскай мовах.

Прамова ў нямецкай мове і чужамоўныя рэцытацыі Шэўчэнкі былі пераплятаны сьпевамі ўкраінскай гэта хору з Куфштайну пад кіраўніцтвам сп. Г. Лукава. **М. Т.**

ЯНКА КУПАЛА **(7)**

ТУТЭЙШЫЯ

(Працяг)

ЗЬЯВА VI

ГАНУЛЯ — МІКІТА — СЬПІЧЫНІ

МІКІТА. Вельмі паважанаму прафэсару маё шчырае, между протчым, прывітаньне! Як гэта міла з вашага боку, што нават і ў гэтакі трывожны крыху час вы не забываецеся аб маёй адукацыі!

СЬПІЧЫНІ. Я толькі выпаўняю сваю місію, як і вы, мусье Зносілов, сваю місію. А ўзяўся за гуж, — не кажы, што ня дуж.

МІКІТА. (Выкладаючы слоўнікі). Зусім справядліва, мусье прафэсар. Мы з вамі высока трымаем свае сьцягі: вы сьцяг, между протчым, навучаньня, а я сьцяг, между протчым, вартаваньня. І наша патомства калісь занатуе, между протчым, нашы імёньні на залатой дошцы. Между протчым, мамаша, можа пакінеце на хвіліну гэты пакой, пакуль у нас будуць цягнуцца лекцыі. (Ганулля выходзіць).

ЗЬЯВА VII

МІКІТА — СЬПІЧЫНІ

СЬПІЧЫНІ. Можам прыступіць, мусье рэгістратар!

МІКІТА. Я ўжо гатоў, мусье прафэсар!

СЬПІЧЫНІ. Мы ўжо з вамі прайшлі прывітаньні звычайныя і ўчора пачалі так званыя прывітаньні шыварат-навыварат. Паўторым тое, што пачалі. Як будзе: сабачая твая кроў?

МІКІТА. Пся крэў, затрацона душа!

СЬПІЧЫНІ. Як будзе: згінь ты, прападзі, нячыстая сіла?

МІКІТА. Ідзь пан до сту д'яблув за Буг!

СЬПІЧЫНІ. Вельмі добра, дужа добра! Самае важнае, што не забыліся «за Буг». А цяпер, як будзе: ня лезь, бо дастанеш поўху?

МІКІТА. Нех се пан не настався, бо дастанеш по пыску і ўтонеш в Немідзэ.

СЬПІЧЫНІ. Віншую, віншую! Зусім добра. Поступ у навуцы вялікі. Папрабуем затое зь іншай бочкі. Перакулеце на наш манер такі зварот: ешчэ Польска не згінэла.

МІКІТА. Яшчэ Польшча ня згінула, але зьбіраецца згінуць.

СЬПІЧЫНІ. А цяпер ператалумачце: двадзесьця пеньць. (Увaходзіць Наста).

ЗЬЯВА VIII

МІКІТА — СЬПІЧЫНІ — НАСТА

НАСТА. Можаце віншавацца, панове! З пэўных крыніц я напэўна даведалася, што ўжо «нашы» занялі Менск.

СЬПІЧЫНІ. Як гэта, мамзэль, — нашы?

НАСТА. Ну, Палякі, калі вам гэта, пане прафэсар, лепей падабаецца.

СЬПІЧЫНІ. Выбачайце, мусье Зносілов, але мы на сягоньня лекцыю спынім. Мушу йсьці пільнаваць хаты. Маю гонар кланяцца. (Хоча йсьці).

МІКІТА. А як-жа, мусье прафэсар, з гэтым «двадзесьця пеньць»?

СЬПІЧЫНІ. Заўтра, мусье рэгістратар, пройдзем на практычнай лекцыі. (Выходзіць).

МІКІТА. (Крычыць). Между протчым, мамаша! Дзядзька Беларус! Палякі ў Менску! (Увaходзіць Янка і Ганулля).

ЗЬЯВА IX

МІКІТА — НАСТА — ЯНКА — ГАНУЛЯ

ЯНКА. Што? У Менску пажар?

МІКІТА. Не пажар, дзядзька Беларус, а Палякі, Палякі! Разумееце?

ЯНКА. Ну, гэта ўсё роўна.

МІКІТА. Вам, чалавеку бяз рангаў і клясаў у прошлым і без надзеі на асэсарства ў будучым, пэўна, што ўсё роўна, але для мяне, между протчым... Гэ-гэ! А цяпер далоў совбурскую форму! (Хоча ськіваць куртку). Ах, пардон! Я забыўся, што мамзэль Наста тут. Але вось гэта можна і цяпер пасьлаць, между протчым, к чорту. (Пачынае кідаць аб зямлю партфэлі, апрача партфэлю з грашыма).

ЯНКА. Ці не пасьпяшыліся, пане рэгістратар, пляваць у карытца, — каб ня прышлося напіцца.

МІКІТА. (Пакінуўшы кідаць партфэлі). Чаму, между протчым?

ЯНКА. А як ізноў унеспадзеўкі тыцне ў Менск ваша совбурскае начальства? Што тады вы бяз гэтых торбаў запяеце?

МІКІТА. А праўда, между протчым, праўда, — я крыху зарапатаваўся. Быўшае, цяперашняе і будучае начальства заўсёды і ўсюды трэба шанаваць і мець на воку, калі хочаш папсаваць свае паперы. Между протчым, мамаша, схавайце гэтыя партфэлі, — можа дзе пад комін, ці куды іх падсуне. Пакіньце толькі партфэль з маёй пэнсіяй. (Ганулля па аднаму носіць партфэлі). А я папрашу пардону ў гасьцей і на хвіліну адлучуся зьмяніць свой знадворны выгляд, згодна з самай навейшай, между протчым, палітычнай сытуацыяй. (Дастае з скрынкі вопратку і выходзіць. Колькі хвілін Янка і Наста застаюцца на сцэне моўчкі, ня ведаючы, што з сабой рабіць).

МІКІТА. (Увaходзіць пераадзеты ў сваю чыноўніцкую форму з усімі адзнакамі, акручваючыся на пяце). Ну, як, шаноўныя, между протчым, мамзэлі і мусьі? Той самы ды ня той самы! Ці-ж ня мэтамарфоза?

НАСТА. Я захоплена вашай, мусье Нікіцій, мэтамарфозай!

ЯНКА. Перакуліцца зь нічога ў нішто — не вялікая мэтамарфоза.

МІКІТА. (Як-бы не пачуўшы, да Ганулі). Между протчым, мамаша, трэба хутчэй залю прывесьці да чалавечага падабенства. Выносьце першым чынам начоўкі зь бялізнай, а я, между протчым, вытарабаню каламажку. Ага! Кідайце сюды ў павозку бялізну, а наверх стаўляйце начоўкі — гэтак за адным замахам усё выцягнеш. (Паклаўшы бялізну і начоўкі з вадой на каламажку, вывозяць. Ганулля цягне, а Мікіта падпіхае. Праз хвілю варочаюцца). А цяпер займемся адсаўбураваць сьценкі. Вы, между протчым, мамаша, прышпільвайце чым-небудзь адвіснутыя матузы ад шпалераў, а я адкулю на добры бок абразы. (Ганулля прышпільвае шпалеры. Мікіта пераварачвае абразы, Наста ім памагае. Празь нейкую хвіліну ўвaходзяць: Дама, Поп, Спраўнік, Пан).

Літаратурны Дадатак

Масей Сяднёў

Вязанка новых вершаў

ЦЯЖКІ АДКАЗ

Гора вучыць таксама.
Задуменны пагляд:
— Мама,
чаму тата ня едзе назад?

Цягнікі грукацелі
міма нас.
Я расла ў пасьцелі,
мабыць,
доўгі час.

І магчыма, што тату
міма нашае хаты
правязла вайна,
ты-ж казала — благая яна.

Сустракаць на паўстанак
я хаджу часта ў сьне.
Ды там саля пустая
цішынёю пужае мяне.

Хтось вакенца адчыне, —
такі страшны, бляды:
— Ты чаго зноў, дзяўчына,
завітала сюды?

— Сустракаць майго бацьку —
Ён ня ехаў з вайны,
хоць у сьне я ўжо чула багацька,
як аб ім б'юць на цэрквах званы.

Гавару я заўсёды, што высьню —
так ня ўцяміла-б век-вякоў.
Вы магчыма, **адтуль** наўмысьля
ня пускаеце цягнікоў?

— Не палохайся — не аблаю.
І сьлязы ня пускай ціхама —
Ты ня ведаеш хіба, малая,
што **адтуль** цягнікоў няма.

Гора вучыць таксама.
задуменны пагляд:
— Мама,
Ці прыедзе наш тата назад?

Так ніколі, ніразу
ня ўзьнімала вачэй,
не прасіла адказу
як збаўленьня хутчэй.

Саўт Рывэр, 1953

СТРАХ

Ня бойся — гэта нехта грукнуў,
а ў душы тваёй падняўся страх
і выцягнуў няведамыя рукі,
каб ухапіцца за цябе, маленькая
сястра.

Вось так, мяне за шыю абыймі,
ня прыслухоўвайся, што робіцца
там за сьцяною.
Ты прырастаеш да мяне грудзьмі,
ды чуеш страх сьпіною.

А страх, малая, — гэта толькі страх
і у сапраўднасьці няма страху.
Засьні, маленькая, твой страх
. . . ад страху.

1953

СЬМЕРЦЬ МАЛІТВАЎ

Дзень прарэзаўся праз вокны,
а у хаце — як нікога.
Варушыўся змрок — сплывала
ціхая таемнасьць Бога.

Не пасьпеў я у таемным,
варушлівым разабрацца:
дзень, ад сажы чорны й дымны,
забіраў мяне на працу.

і у душы, сьвятлом спужанай,
церпяліва і бязь бітвы,
як манашкі паміралі
недасьнёныя малітвы.

1953

СТОМЛЕНАСЬЦЬ

Стаміўся жыць я на высокай ноце.
Было-ж калісьці ўсё звычайна,
проста:
піў яйкі чаек на балоце,
лупіў нажом бяросту.

У полі, за чародамі авечак,
рос так як збожжа й травы,
і патураў натуры чалавечай
без асаблівага на тое права.

Цяпер калішніх слоў звычайных
шукаю, як сьлядоў зацёртых.
Ды непадатлівасьць іх — як
маўчаньне
на магільніку мёртвых.

1953

УСЬЦЕШАНЫЯ ГЕНІІ

Бамбілі ноч усю Бэрлін,
ад дыму душна было ў сквэры.
Мы згінулі-б, непэўна, як адзін,
каб у збаўленьне ня было ў нас
веры.

Багі нас берaглі, калі,
не дачакаўшыся адбою,
мы выпаўзалі з-пад зямлі,
каб не памерці пад зямлёю.

А там, праз вуліцу, дамы
рассыпаліся грудай цэглы.
Якая праўда! Радваліся мы,
што там ня мы палеглі.

. . . Ды раніцай зноў сонца і цяпло,
лічылі мы, каго ня стала.

І толькі геніі, сьхіляючы чало,
нам кланяліся з п'едэсталаў.

1952

ЗРАДА

Пражытыя мае, ня вінаваты дні —
зь іх кажны адыйшоў, якому ў мітусьні
апошняй бітвы выйграць не ўдалося.

Вы і цяпер тых дзён засталая чарга,
нібы на подступах, стаіць за мною
і, абясьсіленая, як мага
завець мяне стаць перадам, а ня сьпіною.

Ды днём пражытым страшна
паказаць аблічча —
Няма на ім ні мужнасьці і ні адвагі.
І гэта зрадаю яны палічаць,
на помсту ўзьняўшы рыцарскія шпагі.

1952

ЮРКА ВІЦЬБІЧ

У той самы Дзень

«Шырокаю тропай
Ў час гэтых спакус
На мапу Эўропы
Ўзышоў Беларус».

Ул. Жылка з паэмы «Уяўленьне»

Не стае мне адпаведных словаў, каб пераказаць усе нязвычайныя здарэньні, што адбыліся ў той незабытны Дзень і паўзь якіх прайшоў суворы гісторык. Адылі-ж хтосьці зь дзядоў іх бачыў, нехта з бацькоў пра іх чуў, а я, іхні сьціплы ўнук і сын, ды тадышні хлапчук, які магчыма сам на ўласныя вочы пераканаўся ў гэтых падзеях, падаю цяпер сваю прачулую спадчыну і шчырае сьветчаньне да ведама суродзічаў.

У нетрах Белавежы ўзварухнуўся ўсёй вялізнай сваей істотай зубр. Кагадзе рахманы, ён гэтак грукнуў важкай нагой аб каляную зямлю, што вакол захісталіся сінявыя асіны. А потым узьняў вялікую галаву з крутымі рагамі з ускудлачанай грывай, і ўсю пушчу ўстрасануў магутны рык.

У Налібоках, на самым беразе Нёману, дзе здавён-даўна падпіраў сабой пяруновыя хмары вячысты дуб, нечакана ўзьняліся над ім спалоханыя птахі. Пад ім калісьці на ложку, складзеным з коп'яў, меў кароткі жаўнерскі адпачынак несьмяротны Вітаўт. Цяпер высачэзны дуб усхамянуўся ўвесь ня толькі сваім неабдымным камлём, але й глыбокім карэньнем, ськідваючы зь сябе мёртвае леташняе лісьцё.

Няма ведама дзе ў тую хвіліну нарадзіла агромністую хвалю закутая ільдом Нарач. Ці ў сваіх глыбінях каля цьвёрдага глiністага дна, ці бліжэй да паверхні, якую яшчэ ня вызваліла ад зімовага ціску вясна. Але гэтая хваля зрушыла лёд і зь нявыказнай сілай ударылася ў каменную грэблю Скок, як у трамбон.

Тады-ж загула мацней звычайнага неўтрапёная сваячка Дзьвіна. Ейны парог, грымотны Перакагрыж, што шуміць скрозь дзень, скрозь ноч, і ў зімку і ў летку, высока дагары шпурнуў пройму набелянае ім вады, і тая, звальваючыся да долу, нагадвала сабой вялізны іскракідны фантан вадаграй.

Паблізу Рэчыцы напнуўся і раптам сьвкінуў зь сябе кайданы Дняпро. Крыжніца ўпіналася, чапляючыся і за валуны і за алешыны, але дарэмна. Не бракуе сілы самому Дняпру, а тут яшчэ дапамаглі старому ягоныя шматлікія рэчкі і яшчэ больш нязьлічоныя цуркі, зь якіх кажны зьвініць у сакавіку, нібы тыя цымбалы.

У сівым Полацку, на званіцы Сьвятое Сафіі, неспадзявана чыясьці моцная нябачная рука раскалыхала біла найбольшага звону, і той урачыста загуў над горадам Рагнеды, Прадславы і Скарыны. Хто ведае, чыя гэта рука? Ці не Ўсяслава Вялікага, што пэўне спачывае ў скляпеньні катэдры?

У слаўнай Вільні, на Вострай Браме, узварухнуліся коньнікі зь мячамі і абваліліся краты ў камэры Кастуся Каліноўскага; у Старым Быхаве ўздрыгнула старадаўняя, але назаўжды прапахлая порахам гармата, на якой захаваўся надпіс: «Я, суворая Марына, адлітаваная дзеля жыцьця Бацькаўшчыны і дзеля сьмерці ейных ворагаў»; у Смаленску скрануўся зь месца руды ад варожае крыві шышак Мэркура і ў Жыровіцах сама запалілася лямпада перад вобразам Найсьвятое Дзевы.

У далёкім Лёндане, у Брытанскім Музэі, дзівосна перагарнулася важкая балонка пажоўклае ад часу кнігі і зазьзялі на ёй, аздобленай віньеткамі і арнамэнтам, напісаныя Францішкам, сынам Лукаша з Полацку, літары:

«. . . людзі ікдзе зрадзіліся і ўскормлены суць па Бозе, к таму месту вялікую ласку імаюць».

І адначасна ў Маскве, у Крэмлі, у Вусьпенскай каранацыйнай катэдры звалілася на падлогу і разьбілася ўдрузгі крышталёвае панікадзіла з надпісам:

«Дар Царя Великое, Малое и Белое Руси Самодержца Алексея Михайловича».

А недзе на Барысаўшчыне, ці то пад Зембінам, а можа пад Лошніцай выскачыў з бароў на аблонь юрлівы буй-вецер. Ён чыста падмёў вуліцу бліжэйшае вёскі і раськідаў па ёй абскубаныя ім на ўзьлесьсях ягады шыпшыны і і ялаўцу, ён прыцягнуў з сабой водар жывіцы і пралескаў, ён прычасаў саламяныя стрэхі хатаў і нарэшце грукнуў у вакно канцавое зь іх, над якой акурат працягае па небу Птушыны Шлях. З хаціны, навет не накінуўшы хусткі, выскачыла старая. Яна зьдзіўлёна зірнула вакол, а потым пабегла па вуліцы з крыкам:

— Аяй-яяй! Дара-а-жэнькія! Людцы мае! Абач! Дык гэна-ж яно да нас нарэшце завітала. А мы яшчэ тымчасам пра яго нічога ня ведаем.

І ўсё гэтае сталася тады, калі ў стольным Менску ўзьняўся на трыбуну слынны Беларус і моцным голасам абвесьціў:

— Ад гэтага часу Беларуская Народная Рэспубліка абвяшчаецца вольнай і незалежнай дзяржавай».

Менавіта ў тую самую часіну ўзварухнуліся і зубр, і дуб, і звон, і гармата, а па вёсцы пабегла з радасным крыкам бабуля, што жыве пад Птушыным Шляхам у канцавой хаце.

9. 3. 53 г. ЗША

Юрка Віцьбіч

«ЗАПАВЕТ» ШЭЎЧЭНКІ ПАБЕЛАРУСКУ

У сувязі з гадавінай нараджэньня ўкраінскага паэты Тараса Шэўчэнкі газэта «Ўкраінські Вісті» (№ 21 за 12 сакавіка сёлета) памясьціла «Запавет» Шэўчэнкі ў беларускім перакладзе паэты Ўладзімера Дудзіцкага, як ніжэй:

ЗАПАВЕТ

Як памру я, пахавайце
Мяне на магіле,
Сярод стэпу шырокага,
У Ўкраіне мілай,
Каб палёў шырокіх нівы
І Дняпро, і кручы
Было бачна, — было чутна,
Як раве магучы!
Пахавайце і паўстаньце,
Кайданы парвіце,
І варожай, злой крывёю
Волю акрапіце!
І мяне ў сям'і вялікай,
Ў сям'і вольнай, новай,
Не забудзьце, ўспамяніце
Добрым, ціхім словам.

Паэта Ўладзімер Дудзіцкі зрабіў гэты пераклад у Зальцбургу і першы раз прачытаў яго там 6 красавіка 1947 году на Шэўчэнкаўскім вечары з праграмаю ў беларускай мове, ладжаным для Беларусаў.

М. Т.

ЗЬЯВА X

МІКІТА — НАСТА — ЯНКА — ГАНУЛЯ — ДАМА — ПОП — СПРАЎНІК — ПАН.

ПОП. Мір очагу сему!

МІКІТА. (Усьцешыўшыся, вітаецца). Ах, каго я, меджду протчым, бачу? Мадам-сіньёра! — цалую ручкі. Ацец духоўны! — даўно чакаю вашага благаслаўленьня. Вашаму родзію пакорны прывет і падчыненьне! Ясьне пану грабю нізка кланяюся! Ах! Якімі-такімі шляхамі пазволілі сабе прыбыць сюды, меджду протчым, доўга чаканыя госьці? (Госьці ўсім кланяюцца, сядаюць, — поп бліжэй да вакна).

СПРАЎНІК. Разам з новай акупацыйнай уладай прымашыравалі ў Менск.

ДАМА. І лічылі сваім абавязкам, мусье рэгістратар, зложыць вам першаму сваю першую па прыезьдзе сюды візыту.

ПАН. Ваша гасьціннасьць у тыя, цяжкія для нашага стану, часы абязвала мяне як найхутчэй прывітаць вас ад сябе і ад маіх . . .

ПОП. Душа моя возрадовалася пры созерцаніі, како агнцы сіі возвращяшэся в стадо свое. І прышэд я с німі дабы однім веселіем возвеселіцеся з вамі, чадо мое, рэгістратор!

МІКІТА. Бяда мая! Чым-жа я буду гасьцей высокадастойных прымаць? Меджду протчым, мамаша, ці там ня знойдзецца чаго пайковага закусіць?

ГАЛАСЫ. Ня трэба! Ня трэба! Дзякуем!

СПРАЎНІК. Мы ўжо ня толькі пасьпелі закусіць, але й выпіць крыху. Ацец духоўны таксама пасьпеў пагасьціць у нас.

ПОП. Трапеза была обільная, яствы упітацельныя: амэрыканскае сала . . .

СПРАЎНІК. Амэрыканскі кумпяк . . .

ПАН. Амэрыканская булка . . .

ДАМА. Амэрыканскае какао . . .

ЯНКА. (На бок). Амэрыканскія фігі.

МІКІТА. Мінуўшая палітычная, меджду протчым, сытуацыя нічога падобнага нам у пайкох не давала.

СПРАЎНІК. Затое цяперашняя ўсё дасьць.

ЯНКА. (На бок). Нават узяткі.

МІКІТА. Але пакуль што — якое, мне ад сэрца, меджду протчым, хацелася-б дастойна пачаставаць і павесяліць высокіх пэрсон.

ДАМА. А ведаеце, мусье Зносілов, — бяду гэту можна лёгка направіць. У мяне зьявілася цудоўная ідэя: той вечар у вас на імянінах, перад выхадам Немцаў, такое мілае ўражаньне пакінуў, што я вельмі была-б шчасьлівай, каб сягоньня яго паўтарыць.

МІКІТА. Мадам-сіньёра, я ўвесь да вашых, меджду протчым, услугаў! Значыцца, пачынаем ад пачастунку. Меджду протчым, мамаша, чым хата багата.

ДАМА. О не, мусье рэгістратар, — вы не згадалі! Дзякуючы таму, што мы ўжо частаваліся, паўторым сягоньня толькі другую частку праграмы таго вечару.

МІКІТА. Танцы, меджду протчым?

ДАМА. Мусье, цяпер вы згадалі! (Да прысутных). Я думаю, што шаноўнае таварыства са мной згодна?

ГАЛАСЫ. Згодны, згодны!

ДАМА. А цяпер, мусье Зносілов, дазвольце накруціць грамафон.

МІКІТА. Грамафон . . . грамафон . . . меджду протчым, грамафон, мадам-сіньёра, у . . . у рэпарацыі.

ДАМА. Тады дазвольце мне балалайку. (Мікіта дае). Я папрашу гэтага мусье, (паказвае на Янку) каб сыграў на балалайцы. (Падыходзіць і падае Янку балалайку). Мусье Беларус, не адмоўцеся, сыграйце нам вальца.

ЯНКА. Магу сыграць. Калі тут кампанія ваша ўладзіла танцкляс для акупантаў, дзе кажны зь іх заходзіць і танцуе свой «Гоцаца», дык чаму-ж бы мне ў гэтым танцклясе і не пайграць.

ДАМА. Вельмі прыемна з вашага боку! (Янка грае вальца. Танцуюць тры пары ў тым самым парадку, што ў першым акце. Поп так сама не танцуе. У пачатку танцаў уваходзіць Аленка і Гарошка).

ЗЬЯВА XI

ТЫЯ-Ж — АЛЕНКА — ГАРОШКА.

ПОП. (Пільна ўгледзеўшыся ў вакно, потым да танцуючых). Чады мoі, остановіцесь! В сію обітель градзе большэвік!

ТАНЦОРЫ. (Пакінуўшы танцаваць). Як? Што? Адкуль? (Паміж Мікітавымі гасьцямі перапуд і бегатня).

МІКІТА. (Зірнуўшы ў вакно). А такі-ж градзе і да нас . . . Ой-ей! . . і з аружжам у руках! А казалі, што іх ужо няма. Ой-ей! ой-ей! Мамзэль Наста, якія-ж гэта няпэўныя вашыя пэўныя крыніцы!

ГАЛАСЫ. Трэба хавацца! Хутчэй! Хавацца! Хавацца!

МІКІТА. Мамзэль Наста, перакульвайце задам наперад абразы! (Наста пераварачвае абразы). Мадам-сіньёра, хавайцеся сюды! Ваша родзіе, сюды! А вы пане пан, во сюды! Ацец духоўны, меджду протчым . . .

ПОП. Не суеціцеся обо мне, сын мой! Мoі облачэнія зашчытай мне от всякіх зол земных.

МІКІТА. Меджду протчым, мамаша, я залезу сюды, а вы станьце так, каб мяне засланіць. Вось так! Ну, цяпер можа йсьці. (Паўза досыць доўгая. Янка іранічна ўсьміхаецца. Аленка пырскае здушаным сьмехам. Гарошка пыхкае люльку і плюе. Наста порыцца каля абразоў. Уваходзіць Чырвонаармеец з абломкам стрэльбы).

ЗЬЯВА XII

ТЫЯ-Ж і ЧЫРВОНААРМЕЕЦ

ЧЫРВОНААРМЕЕЦ. Ці ня можна ў вас, таварышы, перасядзець, пакуль сьцямнее? Бо я адстаў ад сваёй часьці і толькі ўночы змагу выбрацца з гораду, каб дагнаць сваіх.

МІКІТА. (Вылазячы з укрыцьця, да Чырвонаармейца). А, папаўся, меджду протчым, нарэшце! Складай аружжа! Вывешвай белы флаг! Здавайся ў палон, меджду протчым!

ЧЫРВОНААРМЕЕЦ. (Палажыў на бок абломак стрэльбы і паглядае, не разумеючы, у чым справа).

СПРАЎНІК. (Вылезшы зь іншымі з укрыцьця). Зусім справядліва! Забірайце яго ў палон!

ДАМА. Ах, мусьі! У вас, як я бачу, пачынаюцца вайсковыя змаганьні. Дазвольце мне быць сястрой міласэрдзя.

СПРАЎНІК. Наколькі я разумею стратэгію, то, здаецца, справа абыйдзецца без крывапраліцьця.

МІКІТА. (Да Чырвонаармейца). Абвяшчаю вас сваім палонным! Без майго, меджду протчым, дазволу, ня маеце права даць і кроку.

ПАН. Надта ўсё добра складаецца для вас, пане рэгістратар. Як зьявіцеся з гэтым палонным да новае ўлады, то ваш прэсьціж адразу падымецца ў яе вачох на сто працантаў.

Р. СКЛЮТ

«ТУТЭЙШЫЯ» ЯНКІ КУПАЛЫ

(З ПРАЦЫ «АПАЗЫЦЫЙНЫЯ ПЛЫНІ Ў БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ», ЗРОБЛЕНАЙ АЎТАРАМ ДЛЯ
Research Program on the USSR, NEW YORK)

Янку Купалу ўжо ад самых пачаткаў ягонага творства цягнула выяўляць сябе ня толькі ў лірычных вершах, але і ў драматычных формах. Першаю з апошніх паўстала перад паэтам форма лірычна-драматычнае вершаванае паэмы; у гэтым жанры Купала творыць сваю «Адвечную Песьню» яшчэ ў 1908 годзе, г. зн. у годзе выхаду ягонага першага зборніка вершаў «Жалейка» (надрукаваная «Адвечная Песьня» была аднак упяршыню толькі ў 1910 г.); далей ідзе «Сон на Кургане», напісаны ў 1910 г., а надрукаваны ўпяршыню ў 1912 г.; сюды-ж належыць шырака ведамы драматычны вершаваны абразок «На Папасе» (надрукаваны ўпяршыню ў зборніку вершаў «Шляхам Жыцьця» ў 1913 г.), а таксама пакінутая далёка няскончанай і нат неназванай драматычная вершаваная паэма на сюжэт із часоў прасяканьня хрысьціянства ў паганскую яшчэ Беларусь (урыўкі апублікаваныя ўпяршыню ў VI томе збору твораў паэты ў 1932 г.).

Вялікі штуршок драматургічнай працы Купалы дало разьвіцьцё першага беларускага народнага вандроўнага тэатру пад кіраўніцтвам славутага нашага артыстага Ігната Буйніцкага, якое пачалося яшчэ ў 1907 г. і захапіла, разам зь іншымі нашымі адраджэнцамі, і Купалу. Для тэатру Буйніцкага Купала апрацоўвае ведамую камэдыю Вінцука Дунін-Марцінкевіча «Залёты», перакладаючы пабеларуску тыя ейныя рэплікі, якія аўтарам былі напісаныя часткава папольску. Пад уплывам «Залётаў», а таксама другой п'есы, якую таксама ставіў тэатр Буйніцкага — «Моднага Шляхцюка» Каруся Каганца — Купала піша першы свой нявершаваны і ўжо чыста сцэнічны твор — знаную камэдыю «Паўлінка» (напісаная ў 1912 г., надрукаваная першы раз у 1913 г. і тады-ж выстаўленая ўпяршыню на сцэне студэнцкім гуртком у Пецярбурзе й тэатрам Буйніцкага ў Вільні).

Фарсавыя мамэнты «Залётаў» і «Моднага Шляхцюка» наклалі свой адбітак на жанр «Паўлінкі», але з гэтымі мамэнтамі Купала злучае тут дзівосным чынам мамэнты зусім супрацьлежнага характару, мамэнты трагічныя; гэтак ужо нараджаецца своеасаблівы й чыста-Купалаўскі жанр трагі-фарсу, найбольш закончаны ўзор якога становяць пасьлейшыя, гэтта разгляданыя «трагі-сьмяшлівыя сцэны» «Тутэйшых». З «Моднага Шляхцюка» пераходзяць у «Паўлінку», разам із сакавітай постацяй «моднага шляхцюка» Пранцішка Карчэўшчыка, што ў Купалавай «Паўлінцы» стаецца Адольфам Быкоўшчыкам, войстрыя і, на жаль, дасюль яшчэ актуальныя для нас пэўныя ідэйна-нацыянальныя мамэнты, што ізноў-жа знаходзяць сабе найбольш закончанае завяршэньне ў тых-жа «Тутэйшых». Але перад «Тутэйшымі» Купала дае ў 1913 г. яшчэ два сцэнічныя творы: лірычную драму «Раськіданае Гняздо» (надрукаваная ўпяршыню толькі ў 1919 г.) і фарсавую аднаактоўку «Прымакі» (надрукаваная ўпяршыню ў 1920 г.). Калі «Прымакі» становяць спробу ў чыста-фарсавым жанры, ужо зусім безь якіх-небудзь трагічных ці наагул паважных мамэнтаў, якія маем, побач із фарсавымі, у «Паўлінцы» і «Тутэйшых», дык у «Раськіданым Гнязьдзе» Купала зноў варочаецца да свайго спачатнага лірычна-драматычнага жанру, толькі ўжо бязь вершаванай паэматычнай формы, што яшчэ ў «Адвечнай Песьні», «Сьне на Кургане» і пад.

Нарэшце, пасьля мала ня дзесяцігадовага перапынку ў драматургічнай працы, у 1922 г. Купала дае свой апошні сцэнічны драматычны твор — ужо ўспамінаныя «Тутэйшыя» (надрукаваныя ўпяршыню ў 1924 г., выстаўленыя на сцэне першы — і адзіны дасюль — раз у 1926 г.). Пара напісаньня «Тутэйшых» была для Купалы, як і для іншых нашаніўцаў-адраджэнцаў (Коласа, Бядулі найперш) парою перажываньня «нутраное эміграцыі» ў Савецкай Беларусі, адзначанай адкрытым і ўпорыстым няпрызнаваньнем бальшавікоў і іхнае савецкае ўлады ды рэзкай і сьмелай апазыцыяй супраць іх. Найбольш рэзкім і характэрным выяўленьнем настрояў гэтае пары для Купалы стаўся адзін з наагул наймацнейшых ягоных твораў, незадоўга перад «Тутэйшымі», напісаны і ідэйна цесна зь імі зьвязаны верш «Перад Будучыняй». Зьявіўся ён у першым, што стаўся разам з тым і адзіным, нумары таўстога часапісу «Адраджэньне», які пачаў быў выходзіць у 1922 г., як ворган усяго беларускага адраджэнства ў найшырэйшым сэнсе гэтага слова. Аднак, літаральна назаўтрае-ж пасьля выхаду ў сьвет гэнага нумару ён быў зьняты з продажы і зьвернуты за пару дзён ужо бяз Купалавага верша, выразанага з тэксту часапісу. Гэта быў першы выпадак падобнае канфіскацыйнае апэрацыі бальшавіцкай цэнзуры ў Беларусі (за нейкі дзесятак год гэткія апэрацыі сталіся частаю й звычайнаю зьяваю). Прычынаю стаўся тут зыркі антыбальшавіцкі характар дадзенага верша, і асабліва адкрыта выказаны ў ім заклік да нацыянальнае рэвалюцыі, да вызвольнага змаганьня супраць усіх — і найперш бальшавіцкіх — прыгнятальнікаў Беларусі. Бальшавіцкая крытыка заўсёды разглядала гэты Купалаў твор, як найбольшы паэтаў «грэх», ды пры гэтым ніколі не адважвалася зацытаваць хоць-бы радок зь яго. Дзеля таго, што твор гэты й дасюль вельмі мала ведамы нашаму шырокаму грамадзтву, хоць і перадрукоўваўся пару разоў у эміграцыйных ратагарных выданьнях, ня лішнім будзе прывесьці тут ягоны тэкст цалкам, тым больш, што напісаны незадоўга перад «Тутэйшымі», ён становіць свайго роду увэртуру да іх.

ПЕРАД БУДУЧЫНЯЙ

Стаім мы перад будучыняй нашай
і ўсё варожым, сочым ейны ход...
Ці ўскрэсьнем мы, душою ўпаўшы, зьвяўшы,
Каб выйсьці ў сьвет, як нейкі здольны род...

Сягоньня мы жывём і ўдзень мы блудзім
Пад маскай, асьляпляючаю нас,
І што сказаць самым сабе і людзям,
Ня ведаем, ня можам, хоць і час.

Заціснуты, задушаны, як мышы
Пад жорсткім венікам, з усіх бакоў,
Шукаем, як сьляпыя, ня згубіўшы
Таго свайго, што наша ад вякоў.

Пакрыўленыя колісь нашы душы
Дагэтуль выпрастаць ня ў моцы йшчэ;
Снуёмся, ў думках зводных затануўшы,
А хтось, а штось і мучыць і пячэ.

Цябе чакаем, будучыні нейкай,
Што прыйдзеш, недзе ўсіх нас павядзеш,
І гінем марна пад чужой апекай,
Адбіўшыся ад родных вехаў, меж.

А хтось далёкі, ці хтось можа блізкі
Засеў за наш бясёдны, сытны стол
І кідае, як з ласкі, нам агрызкі,
А мы к зямлі з падзякай гнёмся ўпол.

Нявольніцтва й жабрацтва так нас зьела
І так нам высмактала з сэрца сок,
Што нат у вочы глянуць, плюнуць сьмела
Ня сьмеем, стоптаныя на пясок.

Там чутна: Беларусь! Там — Незалежнасьць!
А там — «Паўстань праклятцем»... Ну, а мы?
Мы ў страху... дум крутня... разьбежнасьць...
Бяз толку крыльлем лопаем, як цьмы.

О, так, як цьмы, як спуджаны вароны!..
І слухаем і нюхаем тут, там:
Які павеяў вецер на загоны —
Заходні, ўсходні, й ці ад нас, ці к нам?

Аграбленыя з гонару й кашулі,
З свайго прыпыну выгнаныя вон,
Мы дзякуем, што торбы апранулі
На нас ды з нашых нітак-валакон.

Зь кійком жабрачым так мы, паўналеткі,
Брыдзём, паўзём у сьвет — скрозь неўпапад.
І прысягаем, клічам Бога ў сьветкі,
Што мы — ня мы, што нехта вінават...

І так жывём, сябе саміх ня знаўшы,
Учора, сяньня лазім між канаў...
Няўжож-бы хто й над будучыняй нашай
Навек залом праклятыя заламаў?

Няўжо нас не аб'ясьніць розум ясны,
І не пакінем біцца з кута ў кут?
Няўжо кліч вечны будзе ў нас напрасны —
Кліч бураломны: вызваленьне з пут!?
Менск, 24. 1. 1922 г.

Бадай ці патрабуюць якіх-небудзь камэнтараў гэтыя радкі, поўныя нацыянальнага самабічаваньня, што мела мэтай выклікаць водгук нацыянальна-рэвалюцыйнае сьведамасьці й дзеі, скіраваны супраць пагібельнае «чужое апекі». Голас Купалы, як нацыянальнага трыбуна й прарока, даўно ўжо ня гучэў з такою сілаю, зь якой прагрымеў ён тут, у гэтым выкрыцьці і асуджэньні нацыянальнае й ідэйнае бясхрыбетнасьці, «нявольніцтва й жабрацтва», у «клічы бураломным» да духовага распрыгоненьня й «вызваленьня з пут». Ня дзіва, што бальшавікі пачулі сабе пагрозу ў гэтым творы, большую нат, чымся ў гнеўнай філіпіцы Коласа супраць Рыскага падзелу Беларусі ў ягоным вершы «Беларускаму Люду» з тым-жа клічам да «вызваленьня з пут», што зьявіўся ў друку блізу ў тым самым часе (у зборніку «Водгульле»), але ня выклікаў ніякіх канфіскацыйных рэпрэсіяў. Купалаў голас зь нябывалай бадай яшчэ сілаю біў па струнах нацыянальнага сумленьня, і небясьпека магчымасьці абуджэньня адпаведнага рэзанансу гэтых струнаў не магла не жахаць тых, хто «аграбіў з гонару й кашулі» беларускі народ.

Асноўныя мэты вершу «Перад Будучыняй» і разьвіваюцца, ці мо лепш — ілюструюцца ў напісаных сьледам за ім «Тутэйшых». Бальшавіцкая крытыка заўсёды ставіла абедзьве рэчы побач і бачыла ў вабедзьвюх найбольш характэрныя для свайго часу і разам з тым найбольш «крамольныя» з усіх наагул Купалавых твораў. Гэтак, ведамы бальшавіцкі пагромны «крытык» Бэндэ пісаў: «У першыя гады мірнага будаўніцтва Купала, асьлеплены буржуазным нацыяналізмам, усё яшчэ актыўна супрацьстаўляецца ў сваёй творчасьці пралетарскай дыктатуры. Найбольш характэрным і буйным творам для гэтага часу зьяўляецца яго п'еса „Тутэйшыя" 1922 г., а таксама вершаваны твор „Перад Будучыняй"» — і крыху далей: „Тутэйшыя", „Перад Будучыняй" і іншыя творы Купалы зьявіліся нацыяналістычнай рэакцыяй на пралетарскую дыктатуру ўва ўмовах пераходу да мірнага будаўніцтва, калі надзеі буржуазных і дробна-буржуазных нацыяналістычных элемэнтаў на рэстаўрацыю БНР узброеным шляхам былі перавернутыя фактам перамогі рабочае клясы» (глядзі ягоныя «Матарыялы да нарысаў па гісторыі беларускае літаратуры» ў часапісе «Маладняк», № 5 за 1931 г., бал. 106 і 107).

І сам Купала, калі яму, пасьля сваіх няўдалых «харакіраў» у 1930 г., давялося «каяцца ў грахох», назваў у ліку сваіх «твораў зь ярка нацыянал-дэмакратычнымі настроямі» якраз гэтыя два — «Перад Будучыняй» і «Тутэйшыя», дадаўшы да іх яшчэ адзін верш 1919 г. — ведамае «Паўстань» — і, пэўна-ж, звычайнае «і інш.». (Купалаў «каятны» ліст, зьмешчаны ў газэце «Зьвязда» ад 16. 12. 1930 г., можна знайсьці ў «Матарыялах да нарысаў па гісторыі беларускае літаратуры» Л. Бэндэ і А. Кучара ў часапісе «Маладняк», № 6-7 за 1931 г., бал. 106). Цяперашняя-ж савецкая крытыка зусім замоўчвае гэтыя рэчы, як-бы іх ніколі й ня было, як гэта, прыкладам, робіць у сваёй кнізе пра Купалу (выданьне 1950 г.) сталінскі ляўрэат Мазалькоў.

У «Тутэйшых» Купала бярэ за час дзеі пару беспасярэдніх пэрыядаў ягонай собскай «нутраной эміграцыі» 1918—1920 гадоў, адзначаных частай зьменай розных акупацыйных уладаў у Беларусі й поўных запраўды трагічных і тым-жа самым часам «сьмяшлівых», ня толькі камічных, а проста-ткі чыста фарсавых мамэнтаў. З гэтае пары Купала выбірае адно самыя крытычныя мамэнты зьмены ўлады, прысьвячаючы кажнаму зь іх асобную дзею свае п'есы. Гэтак, першая дзея яе паказвае мамэнт зьмены савецкае акупацыі на нямецкую (канец лютага 1918 г.), другая — мамэнт адваротнае зьмены нямецкае акупацыі на савецкую (канец сьнежаня 1918 г.), трэцяя — мамэнт зьмены савецкае акупацыі на польскую (канец ліпеня 1919 г.) і нарэшце чацьвертая — мамэнт канчальнага звароту савецкай акупацыі (канец чырвеня 1920 г.).

Першае, што адразу-ж трэба адзначыць тут, гэта тое, што Купала зусім адкрыта й выразна разглядае й бальшавікоў, як гэткіх самых акупантаў Беларусі, якімі былі і ўсе іншыя пераходжалыя гаспадары яе ў тых гадох (Немцы, Палякі), а іхную «савецкую ўладу» — як такі самы акупацыйны рэжым. Гэтак, яшчэ ў першай дзеі пра Немцаў, што йшлі на зьмену бальшавікоў, гаворыцца, як пра «новых акупантаў», чым адыходзячыя бальшавікі адзначаюцца самі сабой, як «старыя акупанты». А ў апошняй дзеі, у самы мамэнт звароту бальшавікоў, адбываецца наступны характэрны дыялёг (гл. І-ую зьяву IV-ае дзеі):

Янка. Вясельле, цётачка, адлажылі пакуль што да таго часу, калі апошні акупант ад нас выйдзе, бо пры іх вясельле — невясельле.

Ганулі. Ці не задоўга прыдзецца чакаць на гэта?

Апрача таго, што Купала разглядае бальшавікоў, як акупантаў, ён не шкадуе «сьмяшлівых» мамэнтаў, каб прадставіць іхны акупацыйны рэжым у найбольш сьмешным выглядзе супраць усіх іншых рэжымаў. Характэрнае для гэтага таталітарыстычнага рэжыму «дыктатуры пралетарыяту» імкненьне да папярова-бюракратычнае рэглямэнтацыі кажнага кроку грамадзяніна, траскатлівая фразэалягічнасьць савецкае «законнасьці», бальшавіцкая мітынгоўшчына становяць сабою аб'екты зьядлівых карыкатураў пісьменьніка на найбольш неадчэпнага акупанта Беларусі. Вось, прыкладам, перад намі савецкі грамадзянін у поўным узбраеньні двух вялізарных партфэляў дакумэнтаў, канечна патрэбных дзеля

(Заканчэньне на 7 балоне)

СПРАЎНІК. І вы павінны зараз ісьці із сваёй здабычай у штаб акупацыйных войск. Там вы пачуецеся як вольны з вольным.

ПАН. І як роўны з роўным.

МІКІТА. Значыцца, ужо йду. Мадам-сіньёра і мусі, ці таксама, медждy протчым?..

ГАЛАСЫ. Ідзем... Усе ідзем!... Ідзем!

МІКІТА. (Да Чырвонаармейца). Шагам марш у палон! Пачакайце! (Да сваёй кампаніі). А трафэі таксама забраць?

ГАЛАСЫ. Забраць! Забраць! (Дама, Поп, Спраўнік, Пан, Мікіта, акружыўшы Чырвонаармейца, выходзяць маршавым крокам).

МІКІТА. (З абломкам стрэльбы на рамі, напявае).

Оруж'ем на солнцэ сверкая,
Под звукі ліхіх трубачэй,
По уліцам, пыль подымая,
Проходзіл полк гусар усачэй...

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ЧАЦЬВЕРТАЯ

Час пасьля паўдня. Мікітавы пакой выглядае з большага, — як у першай дзеі, разумеецца, без грамафону, люстра і мяккіх крэслаў, некаторыя рэчы спакаваныя, як у дарогу. Зрэдка далятаюць далёкія гарматнія выстралы.

ЗЬЯВА I

ГАНУЛЯ, пасьля ЯНКА — АЛЕНКА

ГАНУЛЯ. (Сядзіць на спакаваных вузлох і робіць панчоху).

ЯНКА. (Уваходзіць з Аленкай). Дзень добры, цётачка! Што вы так задумаліся?

ГАНУЛЯ. Ах, гэта вы, пане настаўнік! І Аленка з вамі... Як я рада, што вы не забыліся нас у гэтыя трывожныя мінуты.

ЯНКА. Ці-ж пяршыня для Менску гэтыя трывожныя мінуты? Час было-б, цётачка, і прывыкнуць да іх.

ГАНУЛЯ. Ды яно-ж так. Але сваім чынам дадзела ўсё гэта, ах, як дадзела!

ЯНКА. Эх, ліха перамелецца і мука будзе. (Паўза). А мы вось з Аленкай сумысьля зайшліся, цётачка, да вас, каб пахваліцца перад вамі сваім шчасьцем.

ГАНУЛЯ. Нязвычайныя вы людзі, калі яшчэ можаце сягоньня хваліцца шчасьцем.

АЛЕНКА. А такі-ж нязвычайныя, цётачка.

ЯНКА. І маем чым пахваліцца. Дык слухайце ўважліва , цетачка, рыхтуйцеся віншаваць. Я, настаўнік Янка Здольнік...

АЛЕНКА. (Перабіваючы). І я, настаўніца Аленка Гарошчышка.

ЯНКА. Узялі ды паміж сабой пажаніліся. Цяпер яна мая жонка назаўсёды.

АЛЕНКА. І ён таксама — мой муж, але ці назаўсёды — яшчэ паваражу.

ГАНУЛЯ. А мае-ж вы міленькія! Пашлі вам долечка ўсяго найшчасьлівейшага. І павянчаліся ўжо?

ЯНКА. А як думалі, цётачка? Абавязкава павянчаліся, ды яшчэ як урачыста. Зялёны бор шлюб нам даваў, зоркі дружкамі былі, а расіца серабрыстая шлюбныя персьцяні сьвяньціла.

АЛЕНКА. А праўда, праўда, цётачка! Шлюб наш быў гэткі ўрачысты.

ГАНУЛЯ. Ну, і пашлі плот гарадзіць, каб вы цеміліся, мае вы шлюбоўнікі! А вясельле таксама было? Чаму-ж мяне не паклікалі?

ЯНКА. Вясельле, цётачка, адлажылі пакуль што да того часу, калі апошні акупант ад нас выйдзе, бо пры іх нявесела на вясельлі.

ГАНУЛЯ. Ці не задоўга прыдзецца чакаць на гэта?

АЛЕНКА. Ды, праўду кажучы, доўга ці коратка — гэта няважна! Але ў нас, цётачка, важнейшая бяда.

ГАНУЛЯ. А што-ж такое?

АЛЕНКА. Татку-ж майго ізноў у вабоз пагналі. Але так пагналі, што і сьлед згінуў. Ужо тут, у Менску, мы даведаліся, што перш адны гналі, тады — другія, потым — зноў тыя самыя, пасьля — зноў другія, а там далей і няведама, хто гоніць і куды гоніць.

ГАНУЛЯ. Ганяюць людзі людзей бяз-дай-прычыны ды ганяюць. А каму гэта патрэбна, дык яны пэўна й самі ня ведаюць.

АЛЕНКА. Як татку, бывала, бяруць у вабоз, дык ён заўсёды і кажа, што едзе акупантаў вывозіць. Але, бедны, возіць, возіць ды ніяк вывязьці ня можа.

ГАНУЛЯ. Усё роўна, як той дзед з бабай рэпку сваю — цягнулі, цягнулі, ды ніяк не маглі выцягнуць. Але затое татка хоць сьвету пабачыць, — пад старасьць будзе мець што ўнукам расказваць.

АЛЕНКА. (Нібы сарамліва). Ды ў яго яшчэ ўнукаў і няма.

ГАНУЛЯ. (Усьміхаючыся). Дык будуць, мае мілыя, будуць.

ЯНКА. Ой, нешта, мабыць, блазноцкае падумалі, цётачка, бо аж вочы спусьцілі.

ГАНУЛЯ. А бадай вы пакісьлі, мае дзеткі! І старую у грэх вядзіцё. Давайце лепей аб чым іншым пагамонім. Во, якраз успомніла. Былі-ж і сягоньня гэныя нібы вучоныя Мікіткавы. Аб вас, пане настаўнік, пыталіся. Хацелі, кажуць, даведацца, які магнэс болей вас да сябе цягне — усходні ці заходні.

ЯНКА. Трэ' было, цётачка, сказаць, што ні той, ні сёй, а тутэйшы.

ГАНУЛЯ. Я так і падумала, але не сказала, бо пабаялася, што не патраплю вучоным павучонаму адказаць.

ЯНКА. А болей нічога ня пыталіся?

ГАНУЛЯ. Нічога, толькі паміж сабой тое-сёе павучонаму пагаманілі, праз свае падзіральнікі туды-сюды зірнулі ды пайшлі. Усходні Вучоны сказаў, што пойдзе на Захад, а Заходні сказаў, што пойдзе на Ўсход.

ЯНКА. Ну, цяпер яны ня скора з сабой спаткаюцца.

ГАНУЛЯ. І я так падумала, але не пасьпела гэтага ім сказаць. (Уваходзіць Мікіта. На шапцы ў яго вялікі значок зь белым арлом, — брыль абабіты бляхай; фрэнч і галіфэ новыя, зь цёмна-жоўтага сукна, боты жоўтыя. Уваходзіць з напоўненым вядром).

ЗЬЯВА II

ГАНУЛЯ — ЯНКА — АЛЕНКА — МІКІТА

МІКІТА. (Паставіўшы вядро). А медждy протчым, пан прафэсар завітаў да нас. Маё ўшанаваньне! Як я рад, як я рад, што з вамі спаткаўся. Ах, і мамзэль Аленка тут?! Дзень добры, мамзэль, медждy протчым.

АЛЕНКА. Дзень добры, пане рэгістратар! (З удаваным смуткам). Толькі-ж я не мамзэль, а ўжо мадама.

МІКІТА. Тым лепей, медждy протчым. Віншую!

ЯНКА. (Паказваючы на вядро). А гэта што ў вас за такая зацірка ў ражцы?

МІКІТА. Не зацірка, дзядзька Беларус, не зацірка, а праўдзівая цэнтра-белсаюзаўская, медждy протчым, патака. Добрыя людзі адчынілі склад зь ёю на Нізкім рынку і — бяры хто хочаш і колькі хочаш. Можаце і вы набраць, медждy протчым.

25-га Сакавіка на фоне гістарычным

(Заканчэньне)

ларускага ўраду ўкраліся зь нямецкімі акупацыйнымі ўладамі такія дачыненьні: Немцы беларускага ўраду не чапалі, цывільная й адміністрацыйная ўлада знаходзілася ў руках беларускага ўраду. Бэрлін афіцыяльна беларускага ўраду ня вызнаваў, а беларускі ўрад ня вызнаваў нямецкай акупацыі і ня ўступаў з сваіх пазыцыяў.

9 сакавіка 1918 году ад імені Выканаўчага Камітэту Рады была апублікаваная 2-ая Ўстаноўчая Грамата да беларускага народу наступнага зьместу:

ДРУГАЯ ЎСТАНОЎЧАЯ ГРАМАТА

У час сусьветнае вайны, што разбурывае адны магутныя дзяржавы і вызваляе другія, прачнулася Беларусь да дзяржаўнага жыцьця. Пасьля вяковай няволі, зноў на ўвесь сьвет гаворыць Беларускі народ аб тым, што ён жыве і будзе жыць. Вялікае Народнае Сабраньне — Ўсебеларускі Зьезд 5-17 сьнежаня 1917 г., клапочачыся аб долі Беларусі, зацьвердзіў на яе землях рэспубліканскі лад. Выконваючы Волю Зьезду і бароначы правы народаў, Выканаўчы Камітэт Рады Зьезду так пастанаўляе аб дзяржаўным будаваньні Беларусі і аб правох і вольнасьцях яе грамадзян і народаў:

1. Беларусь у межах расьсяленьня і лічэбнай переваґі беларускага народу абвяшчаецца Народнай Рэспублікай.

2. Асноўныя законы Беларускай Народнай Рэспублікі зацьвердзіць Устаноўчы Сойм Беларусі, склiканы на падставе агульнага, роўнага, простага, патаемнага і прапарцыянальнага выбарчага права бяз розьніцы полу, нацыянальнасьці і вызнаньня.

3. Да часу, пакуль зьбярэцца Ўстаноўчы Сойм Беларусі, заканадаўчая ўлада БНР належыць Радзе Ўсебеларускага Зьезду, папоўненай прадстаўнікамі нацыянальных меншасьцяў Беларусі.

4. Выканаўчая і адміністратыўная ўлада ў БНР належыць Народнаму Сакратарыяту Беларусі, які назначаецца Радай Зьезду і перад ёю адказывае.

5. У межах БНР абвешчываецца свабода слова, друку, сабраньняў, забастовак, саюзаў; бязумоўная свабода вызнаньня, недатыкальнасьць асобы і памешканьня.

6. У межах БНР усе народы маюць права на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію; абвешчываецца раўнапраўнасьць усіх моў народаў Беларусі.

7. У межах БНР права прыватнай уласнасьці на зямлю касуецца. Зямля бяз выкупу перадаецца тым, хто сам на ёй працуе. Лясы, вазёры і нутры зямлі абвешчываюцца ўласнасьцю БНР.

8. У межах БНР устаноўліваецца найбольшы васьмігадзінны дзень працы.

Абвяшчаючы ўсе гэтыя правы й вольнасьці грамадзян і народаў Беларускай Народнай Рэспублікі, Мы, Выканаўчы Камітэт Рады Зьезду, забавязываемся абараняць законны парадак жыцьця ў Рэспубліцы, абараняць інтарэсы ўсіх грамадзян і народаў Рэспублікі і заховываць правы і вольнасьці працоўнага народу.

Таксама прыложым усе сілы, каб склікаць у найкарацейшы тэрмін Ўстаноўчы Сойм Беларусі.

Усіх верных сыноў беларускае зямлі заклікаем памагчы нам у цяжкі і адпаведны момант працы.

Выдана ў Менску Беларускім 9 сакавіка 1918 году.

Выканаўчы Камітэт Рады Першага Ўсебеларускага Зьезду.

У гэты час склад Рады быў яшчэ больш папоўнены прадстаўнікамі нацыянальных меншыняў: ад жыдоўскай сацыялістычнай партыі «Бунду» ўвайшоў **Гутман,** ад «Палейціён» (правай жыдоўскай партыі) **др. Зарубовень,** ад польскай меншыні — **Прыстар** (ППС), ад Летувісаў — **Мігуліс,** ад Расейцаў — **Злобін** і таксама прадстаўнікі земскіх і гарадзкіх самаўрадаў, сацыялістыя-рэвалюцыянэры. Назва Рада Зьезду перайменоўваецца цяпер у **Раду Беларускай Народнай Рэспублікі.**

НОВАЯ ЭРА

АБВЕШЧАНЬНЕ БЕЛАРУСІ СУВЭРЭННАЙ ДЗЯРЖАВАЙ

Як мы дагэтуль бачылі, усе акты Рады і Ўраду Беларускай Народнай Рэспублікі датычылі выключна нутранаарганізацыйных справаў рэспублікі. Ня было яшчэ зроблена афіцыяльнага кроку перад чужаземнымі дзяржавамі аб навязаньні дыпляматычных зносінаў, дзеля чаго зь юрыдычнага гледзішча Беларуская Народная Рэспубліка як-бы гэтым прызнавала над сабой сувэрэнітэт Масквы і давала ей гэтым самым падставу выступаць і падпісваць міжнародныя дагаворы і ад імені Беларусі.

Урад Беларускай Народнай Рэспублікі здаваў сабе з гэтага добра справу, але калі ён да гэтага часу ня выкарыстоўваў дадзеных яму на гэта неабмежаных паўнамоцтваў Усебеларускага Кангрэсу, дык толькі з тых прычынаў, што ў складзе Рады Беларускай Народнай Рэспублікі знаходзіліся некаторыя палітычныя ўгрупаваньні, якія, хоць і стаялі за незалежнасьць Беларусі, але ня былі пазбаўленымі тэндэнцыяў фэдэрацыі з Расеяй — у якой яны бачылі ня зусім закончаны працэс палітычнай крышталізацыі. Таму спадзяваліся раней ці пазьней дагаварыцца з Масквой на больш цясьнейшыя формы суадносінаў-фэдэрацыі.

Дзеля гэтага тая частка Рады, якая стаяла на пазыцыях абсалютнай незалежнасьці Беларусі, але ўлічваючы й так цяжкія абставіны, не хацела выклікаць нутранага завастрэньня ды змаганьня ў самой Радзе.

Берасьцейскі мір бальшавікоў зь Нямеччынай прысьпешыў аднак канчатковы разрыў Беларусі з Масквой. Як ведама, паводля Берасьцейскага дагавору Масква ўступала Нямеччыне амаль трэйцюю частку Беларусі. Немцы з свайго боку, падпісваючы дагавор з Украінай, уступалі ёй некаторыя беларускія паветы. Летуве аддавалі Вільню і частку віленскіх і горадзенскіх паветаў. Незалежніцкая частка Рады БНР бярэ верх над элемэнтам, што стаяў на грунце фэдэрацыі з Расеяй. Асноўнае ядро фэдэралістых складалі прадстаўнікі расейскай і жыдоўскай меншыні.

На паседжаньні Рады ў ночы з 24 на 25 сакавіка 1918 году па доўгіх дыскусіях прыймаецца ў 6 гадзін раніцы пастанова аб абвешчаньні Беларускай Народнай Рэспублікі **незалежнай і сувэрэннай дзяржавай.**

Тэй-жа раніцы апублікоўваецца 3-яя Ўстаноўчая Грамата Рады да беларускага народу:

ТРЭЙЦЯЯ ЎСТАНОЎЧАЯ ГРАМАТА

Год таму назад народы Беларусі, разам з народамі Расеі, ськінулі ярмо расейскага царызму, якое найцяжэй з усіх прыдушыла Беларусь; ня пытаючыся народу, ён кінуў наш край у пажар вайны, якая дашчэнту зруйнавала гарады і вёскі беларускія. Цяпер мы, Рада БНР, ськідаем з роднага краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасьці, якая была накінута расейскім царызмам на наш вольны і незалежны край.

Ад гэтага часу Беларуская Народная Рэспубліка абвяшчаецца незалежнай і вольнай дзяржавай. Самі народы Беларусі, у васобе свайго Ўстаноўчага Сойму, пастановяць аб будучых дзяржаўных зьвязях Беларусі.

На падставе гэтага трацяць сілу ўсе старыя зьвязі, якія далі магчымасьць чужому ўраду падпісаць і за Беларусь Трактах у Берасьці, што забівае на сьмерць беларускі народ, дзелячы зямлю яго на часткі. На падставе гэтага ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі мае ўвайсьці ў зносіны з зацікаўленымі старонамі, запрапанаваўшы ім пераглядзець тую частку Берасьцейскага трактату, якая датычыцца Беларусі, і падпісаць мірную ўмову з усімі ваяваўшымі дзяржавамі.

БНР павінна абняць усе землі, дзе жыве і мае лічэбную перавагу беларускі народ, а ўласьне: Магілеўшчыну, Меншчыну, Віленшчыну, Горадзеншчыну, Віцебшчыну, Смаленшчыну, Чарнігаўшчыну й сумежныя часткі суседніх губэрняў, заселеных Беларусамі.

БНР сьцьвярджае ўсе тыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларусі, якія абвешчаны Ўстаноўчай Граматай ад 9-га сакавіка 1918 году.

Абвяшчаючы аб незалежнасьці БНР, яе Рада ўскладае свае надзеі на тое, што ўсе, любячыя волю народы, памогуць беларускаму народу ў поўнай меры зьдзейсьніць яго палітычна-дзяржаўныя ідэалы.

25 сакавіка 1918 г., Менск.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі

Пасьля абвешчаньня Беларусі незалежнай і сувэрэннай рэспублікай расейская й жыдоўская нацыянальныя меншыні вышлі із складу Рады, хоць Жыды потым, па нейкім часе, вяртаюцца назад і бяруць удзел навет у ўрадзе. Міністар па справах жыдоўскае нацыянальнае меншыні **Жытлоўскі** захоўвае партфэль навет у часе, калі ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі апынуўся на эміграцыі. Ён-жа рэпрэзэнтаваў у свой час урад БНР у Лёндане.

(Заканчэньне ў наступным нумары)

М. Відук

9 сакавіка 1953 году
пасьля даўгой, цяжкой хваробы памёр у Лювэне, Бэльгія,

Мікола Равенскі

народжаны 5 сьнежня 1886 г. ў Ігуменшчыне,
выдатны кампазытар і музыкавед, заслужаны працаўнік беларускай музыкі, дзейны сябра Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва,
аб чым з глыбокім сумам паведамляе
Управа Беларускага Інстытуту

ПАРТЫЗАНШЧЫНА НА БЕЛАРУСІ

Радыё «Вольная Эўропа» (расейскі сэктар) передало 21 лютага сёлета, што, згодна інфармацыяў многіх перабежчыкаў з за зялезнай заслоны, у Заходняй Беларусі дзеюць моцныя партызанскія групы, якія бальшавіцкім уладам прыносяць шмат няпрыемных клопатаў. Асабліва актыўна выступаюць партызаны на Палесьсі. Гэтак нядаўна ў Кобрыншчыне 2 самаходы між Кобрынам і Берасьцем, якія везьлі вайсковае абмундзіраваньне, былі затрыманыя й захопленыя партызанамі. На сколькі тут моцна разьвіты партызанскі рух, можна судзіць з таго, што транспартныя самаходы, якія выходзяць з Кобрына, маюць надаўчыя радыястанцыі дзеля сыгналізаваньня аб небясьпецы. Для аховы самога гораду Кобрына прыдзеленыя два панцырныя самаходы. Камуністычныя верхаводы гораду баяцца самі паказвацца ня толькі за горадам, але і ў самым горадзе. Яны парушаюцца выключна пад ахаронай спэцыяльнага вайсковага аддзелу.

УВАГА, БЕЛАРУСЫ АНГЕЛЬШЧЫНЫ!

Просіцца перасылаць заказы на грамафонныя пліткі, насьпяваныя Беларускім Студэнцкім Ансамблем у Лювэне, непасрэдна на адрас:

U. Butrymovič, 19 Place Hoover,
Louvain, Belgique

Грошы за пліткі просім, калі ласка, перасылаць на адрас:

Rev. Č. Sipovič, Marian House, Holden Ave,
London N. 12.

ЯНКА. Дзякую за такія дары данайскія!

ГАНУЛЯ. А нашыя некаторыя мянчане, асабліва з Камароўкі і Пярэспы, гэткім спосабам апошнія гады і жывуць. Як толькі ўлада мяняецца, робяць сабе запас да новай перамены; мяняецца ўлада зноў — зноў робяць сабе запас да новай перамены, і гэтак ужо каторы год. А сёлета, апрача ўсяго іншага, дык яшчэ й дровы з Ваньковічавага лесу самакатам коцяць і коцяць на вяроўках.

ЯНКА. Бачыў, бачыў. Такая праца йдзе, якраз як пры будове ягіпецкіх пірамідаў.

МІКІТА. Меджду протчым, такое ўмелае скарыстаньне перамен палітычных сытуацый — надта лёгкі спосаб забясьпечыць сябе на чорны дзень.

ЯНКА. А вы гэта забясьпечаньне пачалі, як відаць, ад патакі?

МІКІТА. Ад большага чаго я не пасьпеў, бо, меджду протчым, апошні час заняты быў эвакуацыйнымі справамі, довадам чаго служаць вось гэтыя запакаваныя рэчы.

ЯНКА. Дык вы, пане рэгістратар, маніліся пакінуць усе свае рускаісьціныя партыі і ўцякаць з роднага гораду?

МІКІТА. А так, пане прафэсар, маніўся, меджду протчым.

ЯНКА. Што-ж, можа гэта акурат падходзячая была-б для вас прафэсія. Езьдзі сабе із сваімі манаткамі ды езьдзі сабе, як гандляр з козамі зь кірмашу на кірмаш, туды-сюды езьдзі сабе ды езьдзі. А ўсё-ж такі, чаму вы не паехалі?

МІКІТА. Вышла малая мітрэнга. Гэты, меджду протчым, рэдактар Гізульскі, што жыў да апошняга часу ў нашай кватэры, абяцаў мне вылатвіць «пшэпустку» на выезд, але пад'ашукаў. Сам як пан выехаў, а мяне бяз «пшэпусткі» пакінуў. Дарма толькі на вакзал з рэчамі сьцягаўся.

АЛЕНКА. І вы гэта, пане рэгістратар, так да сэрца ўзялі, што ажно барада ў вас вырасла, бо дагэтуль, здаецца, вы не насілі яе?

МІКІТА. А гэта, меджду протчым, яна вырасла ў зьвязку з палітычнымі хмарамі на нашым Менскім гарызоньце. Мамзэль Наста загадзя папярэдзіла мяне з пэўных крыніц, што пры новай палітычнай сытуацыі будуць дабравольна браць маладых мусьі і дабравольна адпраўляць іх на Ўрангелеўскі фронт. Вось я, не зважаючы на тое — выеду ці ня выеду, і пастараўся ня выглядаць маладым.

(Далей будзе)

«Тутэйшыя» Янкі Купалы

(Заканчэньне)

нармальнага існаваньня ў вабставінах рэжыму (зьява 3-яя дзеі III); або ўзяць цікавае азначэньне слова «мітынг», даванае тым самым грамадзянінам, рыхтуючыся да «ўлучэньня ў грамадзкае жыцьцё» чаканых з паваротам бальшавікоў (зьява 9-ая дзеі II) — чытач сам лёгка знойдзе й добра пасьмяецца каля шмат падобных мамэнтаў, якіх у гэтай рэчы Купалы, што называецца, ня купіць.

Але фактычнымі, сцэнічнымі дзейнымі асобамі п'есы выступаюць не акупанты Беларусі, а самі падлеглыя бясконцым акупацыям мясцовыя, «тутэйшыя» абарыгены й аўтахтоны-тубыльцы краю — то-ж бо й сама п'еса названая аўтарам «Тутэйшыя». Аднак, з гэным словам «тутэйшыя» і ў Купалавым творсьцьве, і ў цэлай нашай літаратуры, дый у мове наагул зьвязанае й пэўнае спэцыфічнае значэньне, у якім яно галоўна й выступае ў дадзенай п'есе. Рэч у тым, што тэрмінам «тутэйшыя» народ наш за даўгую эпоху навалы на яго нацыянальных перасьледаў і дэнацыяналізацыйных напораў з розных бакоў прызвычаіўся абазначаць самога сябе, як нейкім сваеасаблівым нацыянальным псэўданімам, з аднаго боку, зручным пры дачыненьнях з дэнацыяналізатарамі, прыймальным для іх і іхных тэндэнцыяў адмаўленьня нашае нацыі пад якім-бы там ня было імём, як нацыі наагул, з другога-ж боку, у пэўнай меры здавальняючым і асноўнае нацыянальнае пачуцьцё бацькаўшчыны й нат некаторую сьведамасьць нацыянальнае самабытнасьці й апрычонасьці. Як ведама, дайшло да таго, што гэты нацыянальны псэўдонім, напачатку запрапанаваны, бясспрэчна, дэнацыяналізатарамі (сама вонкавасьць слова «тутэйшыя» мае на сабе бяссумлеўны адбітак польскага паходжаньня як у цэласьці, гэтак і ў такіх паасобных мамэнтах, у нашай мове немагчымых, як цьвярдое «т» перад суфіксам «-ейш», а таксама ўжываньне гэтага суфікса на абазначэньне адпрыслоўнага прыметніка, як у Палякоў, а ня вышэйшае ступені прыметніка, як у нас; нармальнае беларускае слова на абазначэньне дадзенай зьявы, шмат дзе і ўжыванае — гэта «тутэшны», або « гэттэшны», ці, у дачыненьні да людзей — «тубылец», «тубыльцы») — паступова выціснуў з народнае сьведамасьці нат самую памяць пра запраўднае ймя народу, так што нашаму нацыянальнаму адраджэньню й давялося перш за ўсё павесьці змаганьне супраць створанае нацыянальнае бязіменнасьці й псэўданімнасьці, як адлюстраваньня нацыянальнае нясьведамасьці й бясхрыбетнасьці. Адсюль і самы тэрмін «тутэйшыя» пачаў ужывацца найбольш дзеля абазначэньня нацыянальнае і, шырэй, наагул ідэйнае бясхрыбетнасьці. З гэткага значаньня Купала, разьвіваючы пачатае яшчэ ягоным папярэднікам Пранцішам Багушэвічам, і стварыў свой вобраз «тутэйшага» яшчэ задоўга да таго, як ён стаўся галоўным і ў разгляданай намі гэтта п'есе «Тутэйшыя».

Найбольш поўна гэты вобраз выступіў у двух сатырычных вершах-«куплетах» Купалы — «Мой пагляд і мэта» (З прыпеўкаў тутэйшага) ў зборніку «Шляхам Жыцьця» і — «Тутэйшы» ў зборніку «Спадчына». Тутака Купалам дадзены, сказаць-бы, сярэдні, зборны варыянт гэтага вобразу зь ягонай бясхрыбетнасьцяй, выяўленай што да нацыянальнае прыналежнасьці:

...Я ня Турак і ня Грэк
І навет не Паляк і не Маскаль,
А проста я тутэйшы чалавек

(«Тутэйшы»);

што да патрыятычнай сьведамасьці — што да роднае мовы асабліва:

А вось, якой я мовай гавару,
Хоць пры, каб сьцяміць, к знахару па лек...
Ну што? скажу: тутэйшая яна
Як я і сам тутэйшы чалавек!

(«Тутэйшы»);

...Знаём з расейскай, з польскай мовай;
Сваёй з гасьцямі ані мру-мру,
Хаця ня зрокся і «вясковай» —
«папросту» з «простым» гавару.
Зь яе-ж рабіць які парад,
За гэта дзякую ўжо я...

(«Мой пагляд і мэта»);

што да сацыяльна-клясавых дачыненьняў:

На пана, жыда і на чына
Ня маю ласкі ні крыхі;
Хоць перад першым выгнуць сьпіну,
З другім гішэфцік завясьці,
А з трэйцім знаць ў хабарах лад —
Не ад таго падчас і я...

(«Мой пагляд і мэта»);

і нарэшце што да рэлігіі:

Ў сьвятую веру моц, здароў ці квол,
Набожна ў цэркву і ў касьцёл хаджу,
Хаця ў царкве крычаць: ня йдзі ў касьцёл,
А у касьцеле — не хадзі ў царкву.
Калі-ж каго-б і стрэліла спытаць:
Якой ты веры? ўжо-ж бы так адсек:
Тутэйшай веры я, каб ня зылгаць,
Бо я і сам тутэйшы чалавек!

(«Тутэйшы»);

а таксама што да іншых жыцьцёвых і бытавых зьяваў (як да сваяцтва, гаспадаркі, працы, суседзтва, зладзейства, пазычаньня грошай, гарэлкі, навукі й інш. Гл. «Мой пагляд і мэта»).

(Заканчэньне ў наступным нумары)

Р. Склют

СЛУЧЧЫНА

(Працяг)

УЗДОЎЖ І ЎПОПЕРАК СЛУЧЧЫНЫ

На паўночны-захад ад Слуцку на старым шырокім гасьцінцы, які калісь быў абсаджаны бярозамі, разьмясьцілася мястэчка Раманава. Ня думаем, каб яго назвалі так у гонар царскай сям'і. Паселішча гэтае старажытнае, заснаванае даўно, калі Беларусь была яшчэ вольнай і незалежнай дзяржавай і не ўваходзіла ў уладаньне цароў Раманавых. Аднак савецкія актывістыя, каб не застацца з-заду ў рэвалюцыйных дзеяньнях, перайменавалі Раманава ў Леніна. Каля мястэчка па загуменьню сярод густога сітніку й чароту, у нізіне сьлізіць невялікая рэчка. Раманава названае мястэчкам, відаць, таму, што ў цэнтры ёсьць невялічкі пляц з азярцом-сажалкай. У бакі ад гэтага пляцу расходзяцца вуліцы, забудаваныя звычайнымі сялянскімі дзеравянымі хатамі пад саламянымі стрэхамі і іншымі гаспадарскімі будынкамі. Зямля тут родзіць добра вось толькі сенажацяў няма для сялян а так-жа й лесу. Па дровы трэба ехаць больш за 25 клм., а каб пабудаваць якую-небудзь будоўлю, трэба зьбірацца дзесяткамі гадоў. На жаль, агнятрывалае будаўніцтва тут зусім не пашыранае.

На пляцы мястэчка, блізка адна ад другой, стаялі дзьве прыхадзкія праваслаўныя цэрквы. Тут-жа каля пляцу былі й будынкі дзьвюх школаў, г. зв. двуклясовых. Зьявішча ў тыя старыя часы зусім нячуванае, каб у вадным паселішчы мець дзьве павышаныя школы, бо двуклясовая школа звычайна была адна на пяць-шэсьць воласьцяў. Адна школа ўтрымоўвалася на дзяржаўны кошт, а другая існавала на кошт сялян, бо адна не магла зьмясьціць усіх дзяцей, бацькі якіх жадалі даць ім павышаную асьвету. За некалькі гадоў перад першаю сусьветнаю вайною, пад націскам насельніцтва, сябра дзяржаўнай расейскай Думы, селянін Раманаўскай воласьці Вярбіла, выкарыстаў свой аўтарытэт і прылажыў стараньні дзеля таго, каб адна школа была рэарганізаваная ў чатырохклясовую. Рэарганізаваная школа была абсталяваная новымі навучальнымі прыладамі, фізычным габінэтам, школьнаю мэбляю. Віленская навучальная акруга, у веданьні якой знаходзілася гэтая школа, прымушала лічыцца з жаданьнямі Вярбілы. Усё насельніцтва Раманаўскай воласьці надзвычайна было задаволенае сваімі школамі, памагала ім і апякавалася імі. Ня дарма-ж у 1920 годзе пры адступленьні польскіх войскаў, каб зьберагчы фізычны габінэт, бібліятэку, швэйныя машыны ад разбурэньня, руплівыя раманаўцы перахавалі гэтыя каштоўныя рэчы ў царкве.

Аб гэтым невялічкім сялянскім мястэчку далёка было чуваць ня толькі на Случчыне, але амаль па ўсёй Менскай губэрні. Ня было павету і навет воласьці, каб там не знайшоўся настаўнік, фэльчар, аграном, памочнік лясьнічага раманавец. У Раманаўскай воласьці, і асабліва ў самым мястэчку, ня было амаль сялянскай сям'і, каб там ня сустрэць вучняў або ўжо скончыўшых гімназіі, настаўніцкія сэмінарыі і інстытуты, агранамічныя, фэльчарскія ці лясныя школы. Асноўным жаданьнем і імкненьнем гэтага сьведамага сялянства было, ня лічачыся з коштамі ці абмежаваньнямі ў жыцьці, не пакінуць дзяцей без навукі. Гэты шляхотны рух тут пачаўся даўно, яшчэ ў другой палавіне мінулага стагодзьдзя. Паступіць-жа ў тыя навучальныя ўстановы, якія былі сыстэмай асьветы царскага рэжыму адведзеныя для сялянства, было нязвычайна цяжка. Трэба было мець падрыхтоўку й здольнасьці, каб вытрымаць канкурэнцыйныя эгзамены.

Асабліва было прыемна ў ціхім Раманаве ў часы канікулаў. З усіх канцоў зьбіралася вясёлая моладзь, каб адпачыць у роднай хаце, падкарміцца ды набрацца новых сілаў пад пільным і руплівым наглядам клапатлівай маткі. Канікулы праходзілі весела, цікава й бесклапотна ў гульнях і вечарынах, асабліва ў часы калядніх і вялікодных адпачынкаў без надаедлівага казённага рэжыму і часта цяжкай апекі настаўнікаў зачыненых навучальных установаў. Летам моладзь дапамагала бацьком у працы на полі, а тыя, што скончылі навуку і мелі ўжо заработак, дапамагалі гаспадарыць і грашыма. Бацькі былі рады, што мары іх ужо зьдзейсьніваюцца, што дзеці ўжо выйшлі або выходзяць «у людзі».

У сувязі з такой пашанай да навучаньня раманаўцы былі суцэльна граматнымі, сьведамымі й развітымі. Тыя, што заставаліся на гаспадарцы, заўсёды мелі стычнасьць, гутаркі й лучнасьць з атрымаўшымі сыстэматычную асьвету. Таму тут мясцовае насельніцтва выглядала самастойным і ня любіла ламаць шапку перад усякаю цэшкаю. Таму так трудна прышлося раманаўцам прывыкаць да самецкай улады, якая патрабавала паслухмянасьці і пакорлівасьці. У першыя-ж часы група сьмелых крытыкаў шматлікіх недахопаў савецкага рэжыму была арыштаваная ГПУ і панесла кару.

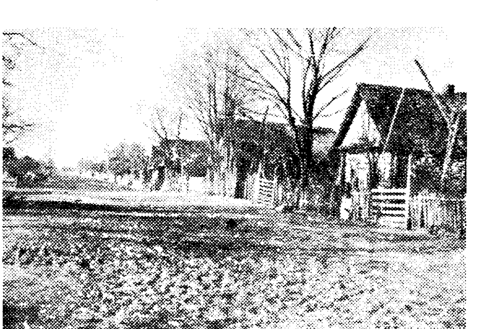
Гэта навучыла раманаўцаў асьцярожнасьці. Аднак камуністычная прапаганда так і ня пусьціла тут глыбокіх карэньняў. Праўда, у маёнтку каля Раманава арганізавалася была камуна пад кіраўніцтвам ідэялістага К-га, якая, аднак, празь нейкі час развалілася, а ініцыятар-ідэялісты гэтага камуністычнага твору, як вораг народу, быў адпраўлены ў Сібір на катаргу. Для палітычнага ўзгадаваньня раманаўцаў тут існавала хата-чытальня. Аднак тут не знаходзілася ахвотніка заняць становішча загадчыка хаты-чытальні, заданьнем якога было актыўнае праводжаньне камуністычнай прапаганды. На прапагандныя сходы раманаўцы загадзя падрыхтоўвалі запіскі з запытаньнямі із спасылкамі на камуністычных тэарэтыкаў. У запісках-запытаньнях указвалася на грубыя супрацьлежнасьці паміж практыкай і афіцыяльнай камуністычнай тэорыяй. Прапагандыстыя давалі туманныя й неабгрунтаваныя тлумачэньні, ставячы сябе ў сьмешна-няпрыемнае становішча перад сходам.

Мястэчка Раманава Слуцкага раёну

Калгасы тут таксама вельмі цяжка арганізоўваліся, а ў вапошнюю сусьветную вайну й зусім былі рассыпаліся. Моладзь і надалей імкнецца вырвацца з удушлівай калгасна-прыгоннай атмасфэры ў навучальныя ўстановы.

Зусім у працілежным баку ад Слуцку на паўдзённы ўсход, на тым-жа самым старым шырокім госьцінцы, знаходзіцца другое мястэчка Урэчча. Паміж Раманавам і Урэччам налічваецца каля 45 клм. Глеба тут пясчаная, куды менш урадлівая, чымся ў Раманаве. Насельніцтва апрача, сельскай гаспадаркі, прымушанае займацца прыработкамі на баку. Яно падзяляецца на дзьве часткі — сялянскае й местачковае. У мястэчку было некалькі крамаў, добра абсталяваныя два паравыя млыны зь пільнямі, ськіпідара-смалакурны і сьпіртавы завод. Пры адступленьні польскай арміі ў 1920 г. вёска і мястэчка былі спаленыя. Уцалела толькі царква, каталіцкая капліца ды будынкі маёнтку.

Вёска Заградзьдзе каля Урэчча на Случчыне

Праз Урэчча праходзіць чыгунка, якая зьвязвае Слуцак зь вялікай Лібава-Роменскай магістральлю праз станцыю Асіпавічы. Аколіцы Урэчча надзвычайна здаровыя. Тут шмат хваёвых бароў, якія падходзяць к самаму мястэчку. Шмат домікаў пабудавана ў самым лесе. Раней да Урэчча прыяжджала шмат людзей із слабымі лёгкімі, малакроўных, нэрвовых, каб тут у гэтым зацішным месцы адпачыць, надыхацца смалістым паветрам, падмацаваць сябе таннымі яйкамі, маслам, малаком, суніцамі й чарніцамі. Але гэта было раней. За некалькі гадоў да другой сусьветнай вайны наехалі нежаданыя й нечаканыя госьці. У чароўных барох былі пабудаваныя вялізарныя казармы і разьмешчаны часьці чырвонай арміі. Утульны, здаровы куток Случчыны быў заняты й падпарадкаваны прыдзірліваму мілітарнаму рэжыму. Былі чуткі, што ў часы нямецкае акупацыі ў Урэччы загінулі лепшыя людзі мястэчка, стаўшыся ахвяраю правакацыі.

Непасрэдна з горадам Слуцкам змыкаецца вялікая вёска Лучнікі, былы цэнтр Слуцкай воласьці. Пры ўезьдзе ў горад з паўночнага боку на канцы Лучнікаў знаходзілася супраць воласьці двуклясовая школа. У воласьць уваходзілі вёскі Серагі, Бранавічы, Васілішкі. Характэрнай асаблівасьцю насельніцтва гэтых вёсак было тое, што яны да апошніх часоў захавалі ў поўнай непарушнасьці сваё нацыянальнае ўбраньне, ня гледзячы на амаль штодзенную лучнасьць з горадам. Жанчыны насілі рознакалёрныя гарсэты, вышываныя кашулі, на шыі набор каляровых пацерак, а на галаве памастацку завязаную хустку «шаліноўку» або «тараноўку». Чаравікі або боты заўсёды былі на высокіх абцасах з падковамі. Жыхароў гэтых вёсак называлі «выбранцамі». Яны ў большасьці былі рослыя й прыгожыя, наведвалі акуратна царкву, зьяўляючыся прыхаджанамі Слуцкага сабору.

У заходня-паўночнай частцы Слуцкага павету знаходзіцца другі, моцны з эканамічнага гледзішча, Капыльскі раён, які непасрэдна прылягаў да 1939 г. да савецка-польскай мяжы. Ён мала чым адрозьніваецца ад Слуцкага раёну і быў як-бы прадаўжэньнем яго: такі самы ўрадлівы, з тым самым укладам жыцьця. Толькі паверхня Капыльскага раёну была ўзгоркаватая, перасечаная, бо тут праходзіў водападзел, аб якім мова была раней. Ды яшчэ адна была важная асаблівасьць, што ён знаходзіўся бліжэй да лесу. Паўночная частка раёну мяжуецца зь Меншчынай. Тут ужо сустракаюцца пералескі, якія далей пераходзяць у буйныя лясы.

Мястэчка Капыль надзвычайна старажытнае, як і сам Слуцак. У свой час яно было сталіцаю ўдзельнага княства і толькі ў 1935 годзе было прылучанае да Слуцкага раёну. Цэнтр Капыля разьмясьціўся на плоскім узвышшы. На пляцы знаходзілася прыгожая каменная праваслаўная царква і каталіцкі касьцёл. Высокая званіца царквы і асабліва ў гатыцкім стылю касьцёл былі відаць здалёку ад Капыля. Мястэчка выглядала вельмі прыгожа. Ад цэнтру мястэчка з пляцу ідуць стромкія спады ў лагі, якія таксама заселеныя жыхарамі мястэчка. Стромкія вуліцы й выезды зь мястэчка ўва ўсе бакі рабілі шмат клопату, а то і няпрыемнасьцяў гаспадаром, асабліва ў вясёлыя кірмашныя дні, калі яны забываліся падвязаць калясо, каб затармазіць воз, а пускалі яго на волю каня. Тут-жа на плошчы знаходзіліся крамы, а па бакох карчмы, піўныя, агенцтвы і іншыя установы старых часоў. Кажны чацьвер у Капылі адбываліся кірмашы, якія мала чым уступалі Слуцкім. Асабліва шматлюднымі й багатымі па разнастайнасьці тавараў былі кірмашы восеньню. Поруч з рознымі сельска-гаспадарскімі прадуктамі і вырабамі, у Капылі вёўся вялікі гандаль коньмі. Самы большы кірмаш вясеньні быў на Ушэсьце, а пад восень 29 жнівеня ў дзень каталіцкага сьвята сьв. Роха.

Пасьля трыццатых гадоў царква была замененая на склад, а прыгожы касьцёл скарыстоўваўся для ўтрыманьня шматлікіх «ворагаў народу», якія ўжо былі там прыгатаваныя да адпраўкі на катаргу. Цяжкая доля сустрэла Случчакоў, а ў прымежных раёнах яна яшчэ была цяжэйшай. Тут дзеіў раённы аддзел і Цімкавіцкі прыгранічны атрад войскаў НКВД. Гэтыя дзьве катоўні вялі «сацыялістычнае спаборніцтва», каб перавыканаць пляны ў зьнішчэньні людзкога жыцьця і абязьвечваньні тысячаў сялянскіх сем'яў.

Насельніцтва Капыля складалася зь мяшчан: Беларусаў, Жыдоў і Татараў Беларусы займаліся земляробствам і рамёсламі. У даўнейшыя часы тут было пашырана ткацтва, якое з разьвіцьцём ткацкіх хвабрыкаў прыйшло ў заняпад Беларускае насельніцтва заўмалася таксама вырабам цэглы і апалам вапны. Аснаўным заняткам Татараў было гарбарства. Татары былі добрымі майстрамі па вырабу аўчын на кажухі і цялячых скурак на далікатны мяккі тавар. Жыдоўскае насельніцтва займалася гандлем і рамесьніцтвам. Прадпрыемстваў у Капылі ня было, за выключэньнем паравога млына, ды пасьля трыццатых гадоў тут быў пабудаваны завод дзеля пераапрацоўкі ягад і садавіны на мармэляду, сокі і віно.

Здавалася-б, што Капыль, знаходзячыся ў далёкай адлегласьці ад буйных гарадоў і чыгункі (да Менску больш 100 клм.), быў глухім мястэчкам, якое замкнулася ў дробных штодзённых інтарэсах, як таней купіць і даражэй прадаць. А між тым, тут яшчэ ў пэрыяд расейскага рэвалюцыйнага руху пад назвай народніцтва ў Капылі ўзьніклі рэвалюцыйныя гурткі, якія к часу 1904 году ператварыліся ў партыйныя арганізацыі. Тут была і дзеіла моцная група сацыялістых-рэвалюцыянэраў і група жыдоўскай работніцкай партыі «Бунд». Рэвалюцыйныя арганізацыі ў 1905 г. далі сябе адчуць, яны сталіся актыўнымі прапагандовымі пунктамі, а ў 1906 г. здолелі ўтварыць пасьцяховы напад на аружэйны арсэнал 40-ой артылерыйскай брыгады ў г. Нясьвіжы.

Мясцовая паліцыя, значна ўзмоцненая ў 1905 г., на чале з прыставам Вабішчавам, цалкам была параліжаваная. Ужо тады ў Капылі дзеіў малады Зьмітра Жылуновіч (Цішка Гартны), Зьміцер Чарнушэвіч, якія абодвы загінулі потым у засьценках НКВД, Ю. Багдановіч і шмат іншых. Урадавыя дзейнікі прымушаныя былі ў 1905 г. для захаваньня прадку разьмясьціць у мястэчку вайсковы аддзел. Капыль меў шмат інтэлігенцыі зь мясцовага насельніцтва, зь якой выйшлі ведамыя паэты й пісьменьнікі і беларускія нацыянальныя дзеячы. Праўда, яны зьнішчаныя НКВД, але памяць аб іх і тых ідэялах, за якія яны змагаліся, ня выцертая і не сатрэцца ў Беларусаў.

Да Капыльскага раёну належыць мястэчка Цімкавічы. Даўней яно было ведамае, як гандлёвы пункт. Пры савецкім рэжыме Цімкавічы для мясцовага насельніцтва ўтрацілі сваё эканамічнае значэньне. Тут было разьмешчанае вучастковае кіраўніцтва прыгранічнага НКВД, якое і налажыла жахлівую пячатку на ўсе галіны жыцьця ня толькі Цімкавіч, але і на ўвесь раён. Зь вясёлага гандлёвага й багатага мястэчка, Цімкавічы сталіся месцам страшэнных расправаў над бездапаможнымі людзьмі

Невялікае мястэчка Пясочнае разьмясьцілася на левым беразе Нёмана. Тут ужо быў і канец Случчыны, бо на другім баку Нёману пачынаўся Узьдзенскі раён Менскай акругі. Насельніцтва Пясочнага займалася сельскай гаспадаркай ды сплавам лесу. Зь пясачанскіх румаў вязаліся першыя плыты, якія па Нёмне траплялі ў далёкую Нямеччыну. Зямля тут родзіць значна слабей, чымся каля Капыля. Самая назва мястэчка сьветчыць аб якасьці глебы. Больш пракідкія сяляне зь Пясочнага і аколіцаў у часы распрадажы вялікіх лясных уладаньняў князя Богэнлёе на Бабруйшчыне здабылі сабе лепшыя мясьціны жыцьця і засяліліся пасёлкамі або паасобнымі хутарамі.

На гэтым можна было-б і закончыць аб Капыльскім раёне. Трэба толькі адзначыць, што на аўтар вызвольнага руху нашай Бацькаўшчыны Капыльшчына злажыла вялікія ахвяры. Адсюль выйшла некалькі нашаніўцаў, тут было асяродзьдзе беларускіх сацыялістыхрэвалюцыянэраў. У вёсцы Думіч пачынаў сваю слаўную дзейнасьць У. Ігнатоўскі. Тут быў зарганізаваны і ўкамплектаваны ведамы Грозаўскі полк, які пакрыў сябе несьмяротнай славай разам з усімі ўдзельнікамі Слуцкага паўстаньня. У 1930 г. выхаджэнцы з Капыльшчыны ў ліку першых панесьлі суровую кару за ўдзел у нацыянальна-дэмакратычным вызвольным змаганьні. У 1937 годзе на Капыльшчыне падвойным НКВД было зьнішчана ўсё, што мела да чыненьня зь беларускім нацыянальным рухам.

(Далей будзе)

В. Будзімер

Ці узапраўды пачатак эры Айзэнгаўэра?

(Заканчэньне)

але і ў такі-ж самы любы мамэнт і пакінуты.

У чым-жа тады прычына такой раптоўнай зьмены? Яна ясная, і іншая, небеларуская прэса бадай што аднязгодна знаходзіць дзьве прычыны, што сьхілілі амэрыканскі сэнат «адлажыць на неазначаны час» разгляд рэзалюцыі прэзыдэнта супраць паняволеньня народаў.

Як ведама, гэтым сьмелым, але прыгожым і шляхотным ходам Амэрыкі былі вельмі занепакоеныя, скажам навет перапалоханыя ўрады заходня-эўрапэйскіх дзяржаваў, а ў першую чаргу Ангельшчыны. Гэтыя дзяржавы, занурыўшыся ў маладушным эгаізьме й цынізьме, гатовыя савецкаму молаху пасьвяціць рэшту сьвету, абы толькі яны самі на нейкі час былі пакінутыя ў спакоі, якія зь нейкай нявытлумачальнай наіўнасьцю ўпарта ўважаюць, што калі нічым не дражніць Савецкага Саюзу, дык апошні ім гэты спакой падаруе. І наадварот, зь ня меншай наіўнасьцю кіраўнікі гэтых дзяржаваў уважаюць, што кажны больш менш станоўчы крок супраць Крэмля, кажны мацнейшы голас супраць ягоных злачынстваў, можа ўжо гэтым самым справакаваць яго да вайны.

Ужо напярэдадні злажэньня прэзыдэнтам Айзэнгаўэрам 20. 2. 53 сваей рэзалюцыі ў кангрэсе міністар Вялікабрытаніі Ідэн у брытанскім парлямэньце злажыў асьветчаньне, што «Вялікабрытанія не згаджаецца з аднастароньнім вымаўленьнем супольных дагавораў, якія законна і ў парадку былі заключаны». А пад канец таго-ж лютага Ідэн і брытанскі міністар фінансаў Баттлер былі з афіцыяльнай візытай у Вашынгтоне, дзе, між іншымі справамі, бясспрэчна была жыва дыскутаваная справа адкліканьня Ялты, хаця гэтае адкліканьне, як ведама, мела быць толькі частковым.

Трэба тады прыпушчаць, што Амэрыканцы паддаліся націску эўрапэйскага Захаду, галоўна Вялікабрытаніі, тым болей, што яны ўважаюць асабліва сяньня за патрэбнае як мага заціраць усякія разыходжаньні з Заходняй Эўропай. Але бясспрэчна мусілі тут дзеіць і матывы іншыя, куды важнейшыя, якія вельмі ярка сфармуляваў выдатны і ўплывовы амэрыканскі публіцысты, рэспубліканец Вольтэр Ліпман. Ён у сваіх апошніх артыкулах радзіць, што пасьля сьмерці Сталіна і прыходу да ўлады новых людзей Амэрыка не павінна нейкі час рабіць абсалютна нічога, што магло-б Маскву застрашыць, варожа настроіць ці навет «справакаваць». Ён даказвае, што трэба Маленкаву даць поўны спакой і ні ў чым яму ня перашкаджаць, ба магчыма ён — на ягоную думку — у ваблічча эвэнтуальных нутраных цяжкасьцяў захоча напасьледак з Амэрыкай «дагаварыцца», «прымірыцца», чаго толькі й астаецца сабе зычыць.

Ці такія спадзяваньні некаторых амэрыканскіх колаў маюць пад сабою нейкую рэальную падставу, а калі і маюць, то ці такое часовае «прымірэньне» коштам адмовы Амэрыкі ад запачаткаванага ей палітычнага курсу можа прынесьці нейкую рэальную карысьць, будзе мова ў другой часьці гэтага артыкулу, які паявіцца ў наступным нумары «Бацькаўшчыны». Тут хочам толькі адзначыць, што вызвольныя заявы прэзыдэнта Айзэнгаўэра, як і наагул ягоную рашучую палітыку ў дачыненьні да Савецкага Саюзу паняволеныя народы сустрэлі з радаснай надзеяй. У той час, калі ўэрапэйскі Захад быў запалоханы новай амэрыканскай палітыкай Айзэнгаўэра, мы, прадстаўнікі паняволеных народаў, у васобе новага амэрыканскага прэзыдэнта бачылі выразны й доўгажданы знак Божага Провіду. Таму сяньняшняя, хоць можа і часовая, адмова ад палітыкі вызваленьня напаўняе нас глыбокім неспакоем і трывогай.

Язэп Каранеўскі

БЕЛАРУСКІЯ ДЗЯЎЧАТЫ Ў НЯМЕЧЧЫНЕ!

Перад Вамі стаіць лепшая будучыня. Навязвайце лучнасьць паміж нашымі суродзічамі Беларусамі ў Даніі! Гэтым хутчэй пакінеце Нямеччыну й пачніцё новае сямейнае жыцьцё ў новым прыгожым месцы.

Свае адрасы накіроўвайце на адрас Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» на №. 130.

ШУКАЮЦЬ

Усіх сяброў і знаёмых з Клецку й раёну **Драгаўца Валодзю, Бубна Івана, Калько Аляксандра, Цімаўца Барыса** і іншых, якія пражывалі ў Ангельшчыне, шукае **М. Кірсанаў.** Весткі слаць на адрас: M. Kirsanow, 14 Holborm Ave.. Leig, Lanes. England.

Прадстаўніцтвы „Бацькаўшчыны“

ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ:

1. У Бэльгіі:
   Mr. Borysevic, 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.
2. У Ангельшчыне:
   The Whiteruthenian Editorial Foundation 52. Penn Road, London, N. 7. England.
3. У Францыі:
   Vladimir Symanec, 47 Bld, de Bezons Saitrouville (S. et O.) France
4. У ЗША:
   Mr. B. Danilovich, 222 Suydam St. New Brunswick, N. J. U.S.A.
5. У Канадзе:
   Mr. Joseph Corny. 270 Clinton Str. Toronto. Ont., Canada.
6. У Аргентыне:
   Asociacion Bielorusa en la Argentina calle Coronel Sayos 2981. 4 de Junio prov. Buenos Aires. Argentina.
7. У Аўстраліі:
   Mr. Jackievic Donat. 60 Fisher Street East Brisbane. Q-d, Australia.
8. У Вэнэцуэлі:
   Dudzickj Vladimir, Crucesita a San Miquel 74, Caracas, Venezuela
9. У Новай Зэляндыі:
   Mr. Karanieuski Marian, 88, Hercules Drayve, Roxburgh-Hydro New-Zealand.

*

ЦАНА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ

1. ЗША	15 цэнтаў
2. Канада	15 цэнтаў
3. Вялікабрытанія	1 шылінг
4. Францыя	40 франкаў
5 Аўстралія	1 шылінг
6. Аргентына	2 пэзо
7. Бэльгія	5 франкаў

Ува усіх іншых краінах раўнаварта[illegible] 15 цэнтаў ЗША за 1 эгзэмпляр.